

Хатка в балці.

Оповідання Бориса Грінченка.

Відзначене першою премією на конкурсі редакції „Зорі“.

— [Кінець.] —

VI.

Демко прокинувся, бо почув, що йому в спину холодно. Від його руху прокинулася і Марта.

— Оттакої! поснули!... — промовила вона сьміючись і стала, але зараз же скрикнула: — Ой лишечко! чого се вода в хаті?

Демко тим часом, лапнувши себе за спину, почув, що вона мокра. Мацнув по вікно — і там вода.

— Оце диво! — промовив парубок і глянув у вікно. — А що це? — скрикнув він раптом.

— А що там? що? — питала ся злякана Марта.

Демко показав їй на вікно. На дворі було темно, хмарно, але все-ж було вздріти, що під самим вікном колихало ся щось темне, наче вода.

Демко черкнув сірником. Захищаючи його рукою, щоб не погас, парубок глянув по хаті. Долі скрізь було води на четверть; з вікна дзюрила вода й стікала на лаву.

Сірник погас, Марта та Демко zostали ся в темряві. Який час вони стояли мовчки, прислухаючись, і чули, як на дворі круг усеї хати щось шуміло, щось ніби терло ся об стіни. Тоді парубок знов прихилився до вікна. Він уже догадався, що се було.

— Так і є! — промовив, — вода, по самі вікна вода.

— Та де-ж вона взяла ся? — питала ся не ймучи віри Марта.

— Греблю прорвало.

— Та невже? А чому-ж у хаті так трохи води?

— Бо двері добре причиняють ся: що натекло крізь щілини, тільки те й є. А от, як розібе часом шибку, то зараз повна хата буде. На горище, швидче на горище!

Брьохаючись по хаті, Демко знайшов сьвітло й засьвітив. Відчинив у снін і там була так саме вода. Тільки надвірні двері вдержували ще ту силу води, що так би й линула в хату, скоро двері відчинили ся-б.

— Треба поспішати ся! — сказав Демко й глянув по сніях. — А бодай йому! — нема драбини, зостала ся на дворі. Ну, та дарма! Ставай, Марто, на діжку, я тебе підсажу.

Марта стала на діжку, що стояла в сніях, перевернена до гори дном, а за нею зліз туди й Демко. Він узяв дівчину на руки й підняв у гору. Марта вхопила ся за горище. Демко ще підсадив — і вона вже була там. Тоді Демко скочив із діжки.

— Куди-ж ти, Демку? — злякала ся Марта.

— Я зараз! — відмовив Демко й кинувсь у хату.

Там у скрині лежало двадцять і п'ять рублів гроший, — з своїх важких заробітків Демко почав приховувати на нову хату. Поспішаючись відімкнув парубок скриню, знайшов гаманець, прив'язав до його мотузочок і надів на шию. Ну, тепер на горище, глянути, що робить ся.

— Де ти, Марто? — спитав ся він зізши.

— Та ось, — відмовив дівчинин голос у темряві. Голос той трохи тремтів, — дівчина бояла ся.

— Треба продерти кришу та подивити ся з хати, що воно там робить ся, — казав Демко, находячи Марту. Дівчина так і припала до його.

— Так темно-ж на дворі, нічого не побачимо. Місяць уже зайшов.

— Ні, денеде сьвітять на чистому зірки, то трохи видно. А ну лиш, давай!...

Вони вдвох почали продирати покрівлю, обдряпуючи собі руки об солому та об дерево. Продрали таку дірку, що можна було вистромити голову. Демко висунув ся, глянув, але нічого не побачив.

— Треба вилізти, — промовив Демко й почав продирати ширше. Трохи згодом він уже сидів на хаті, аж біля димаря.

Пів неба було чистого, на йому мигтіли зірки і при сьвітлі від їх Демко побачив, що греблі вже не видно було. Вода лила ся через неї, поняла вже всю балку й текла по їй широкою каламутною річкою. Денеде щось чорне швидко пливло по воді, то зринаючи на гору, то знову потопаяючи.

— Мабуть з греблі повикручувала вода, — подумав Демко. — Бач, як швидко пливе, — се-ж вода так прудко йде.

— А що там, Демку, — питала ся Марта, стоячи біля дірки.

— Скрізь вода. От як би човен!

— Що-ж ми будемо робити?

— Треба щось вигадати.

— А в хаті все загине.

— І справді треба-б хоч дещо з хати повиягати на горище, — сказав Демко й хотів лізти назад. Але саме в цю мить щось дзенькнуло, тоді зашуміло.

— Шкода вже! Пропала вся худоба ні за цюпову душу! Уже якоюсь ломакою розбито шибку, — тепер у хаті повно води.

Жалюючи та нарікаючи, Демко швидко зііз назад на горище й глянув у сіни, повисши головою вниз над дверима в хату. Але за стіною він нічого не побачив у хаті, побачив тільки воду. На столі в хаті ще горіло сьвітло і видно було, що вода стояла вже високо. Враз лампа пихнула й зовсім погасла, — вода залила й її, то-б то підняла ся вище від стола. Зробило ся зовсім поночи.

— Пропало все! — промовив іще раз сумно Демко. — Ну, нема чого робити, треба дивити ся, щоб хоч самим не пропасти. Знаєш що, Марто?

— А що?

— Коли вода так прибувати ме, то ми не всидимо й на горищі.

— То треба лізти на хату.

— Балка глибока, а хата низенька й маленька, та й стоїть у найглибшому місці. Можемо не всидіти й на хаті.

— Ой Боже мій! що-ж його робити?

— Треба щось вигадати.

Обоє замовкли й почали думати в темряві. Марта тремтливими руками держала ся за Демка.

— Негукати-б треба! — промовила вона.

Почути їх могли тільки з Корнієвої хати, та й то голос, а не слова. А все-ж треба було це зробити. Демко виліз на хату і що є сили заходив ся гукати: „Ратуйте!“ Але вода шуміла на греблі так, що біля греблі, у Корнієвій хаті, його не могли почути. Могли тільки побачити вранці, як розвиднить ся. Демко вернувся назад і знову стали думати. Але з дум нічого не виходило. Добре-ж, як вода не сягне високо до ранку, то їх побачать і помочи дадуть, а як же сягне? Як би він був сам, то не побояв ся-б кинути ся у воду, щоб добитись до сухого, але Марта майже не вміла плавати.

— Стрівай! — нарешті промовив парубок і знову поліз у дірку.

— Чого ти?

— Треба глянути.

Він видер ся на хату й проліз на той причілок, що був від греблі. Там, біля причілкової стіни, у його лежала деревня, що він її почав уже потроху купувати на хату. Він хотів подивити ся, чи її ще не занесло водою. Ні, не занесло. Зверху на високій купі лежала біля самої стіни здорова вербова колода. Вона вже хитала ся на воді, але не плила, бо вода прибавала її до стіни. На щастє тут саме й драбина стояла.

— Не журись, — розважав дівчину Демко, вернувшись на горище, — у нас човен добрий буде.

У сінях на кілку висіли в його віжки. Демко досяг їх рукою й зняв. Тоді знову подався до деревні, зііз до неї по драбині і прив'язав колоду на один кінець вірвовки, а другий прив'язав до димаря. Тоді вернувся на горище.

— Я прив'язав нашого човна, щоб його не занесло водою. Як набереть ся води стільки, що й на хаті не всидимо, тоді попливемо.

— Куди?

— Спробуємо впоперек до берега, а коли не зможемо, то куди вода понесе. Там далі, в степу, вона повинна розлити ся вшир і де далі, то все ширше, — то вже кудись нас прибе, до якогось шпиля, чи до скосогору.

— А здержить же нас двох колода?

— Здержить, бо здорова. Та чого ми стоїмо? Давай сідати, а то ще натомимо ся, як плисти доведеть ся.

Вони посідали. Марта притулила ся до Демка. В ночішний холод, переляк — все вкупі примушувало її тремтіти.

— Змерзла, моя голубко? Дай рученята, я нагрію! — казав Демко, голублячи дівчину.

Вона нічого не відмовляла, тільки дужче тупила ся до його. І вони сиділи мовчки, слухаючи, як під їми й навкруги їх клекотіла, булькала й шуміла вода. Ця вода забрала, знищила майже все, що мав Демко. То був убогий, а тепер уже такий, що мотузком хліб доведеть ся різати. Усе, що було в хаті, — у воді, хату мабуть розвалє, бо хатка блаженська, а деревню порозносить. Тепер гинули всі надії на те, щоб Корній видав за його

Марту. Гіркі думки снували ся в Демка в голові, пекли йому душу. Він не витерпів.

— А що, Марто: то був убогий твоєму батькові в зяті, а тепер уже й поготів, бо всього рішив ся.

— Коли Бог дасть виратувати ся, то підемо вдвох та впадемо батькові в ноги. Коли Бог над нами зласкавить ся, то може й батько змилосердиться ся.

— А як ні?

— Тоді підождемо трохи... А тоді побачимо... Тільки знай: або твоя, або нічия.

Демко дужче пригорнув дівчину.

А вода все клекотіла, все плюскала та шуміла і нарешті сягнула до горища. Демко й Марта повинні були вилізти на хату. Там вони сиділи кілька часу біля димаря і в темряві бачили, як вода сягала все вище, вище й вище. Привязана колода підняла ся вже аж на хату.

— А що, серце, мабуть уже треба тікати з хати, — обізвав ся Демко.

— Та вже мабуть не всидимо тут.

— Ну, то на відчай Божий!

Демко роззув ся, скинув із себе жилетку. І Марта роззула ся.

— Ех, жалко чобіт та черевиків, а не минеть ся кидати! — промовив Демко, — бо як часом доведеть ся обернути ся, то погано взутому плисти. Куди-ж їх діти? А положу на димар, — може води там не буде.

І він положив зверху на димар Мартин керсет, свою жилетку, тоді обув. Потім він притяг колоду ближче. Води було так багато, що колода вже біла ся їм об ноги. Демко спершу сів на неї сам. Марта сіла позад його й обхопила його руками.

Колода одним кінцем трохи пірнула у воду.

— Ой лишечко! — скрикнула Марта.

— Не бійсь! Пересуньмось дужче на середину, то буде краще.

Вони посунулись і потоплий кінець ізнову зачорнів над водою.

Демко ще ранійш виламав собі на горищі доброго дручка, щоб керувати своїм химерним човном.

— Марто, добре сидиш?

— Добре.

— Держись за мене дужче!

— Держусь.

— Ну, Боже поможи!

Демко розв'язав віжки на колоді, — тепер вона була вільна. Тоді відштовхнув ся від хати. Спершу вода бігла прудко і колоду понесло так, що аж закрутило. Демко хотів був привернути колоду до берега, та колода не човен, а дру-

чок — не весло, і вода погнала їх геть далі. Колода була мало не вся в воді. До того вона хитала ся і як Демко або Марта перехиляли ся дуже, — пірнала тим або тим кінцем у воду. І парубок, і дівчина були мало не по пояс мокрі. Від води їм було холодно. Але вони на те не зважали, з усієї сили пильнуючи тільки одного, — як би не обернути ся. Демко часом сягав дручком у воду, думаючи досягти дна, але не знаходив його. Та далі балка ширшала, то й вода мусіла розливати ся де далі все ширше.

Проїхавши ще трохи, Демко знов сягнув дручком у воду.

— Хвала Богови! є дно! — скрикнув він радісно. — От коли-б швидче на мілкіше місце!

Вони проїхали ще трохи і враз почули, що вода дужче заклекотіла у їх біля ніг, і колода поплила прудче. Демко спробував дручком, — дна вже не було.

— От тобі й маєш! Чого-ж се воно?

А колода ще дужче почала поспішати ся. І Демко відразу пригадав, що се: колода звернула не праворуч, а ліворуч. Демко похолов. Балка тут розходила ся двома гілками, і ліворуч було глибоке провалле. Туди несла вода їх колоду. Коли їх кине в те провалле, то вже вони живі не будуть. От дурень клятий він! Чому він і досі не згадав про це, чому він не силкувався навернути колоду праворуч, а тепер занапастив і дівчину і себе.

А тим часом провалле наближало ся. Його не видно, звісно, було, але вже виразно чути було, як шуміла вода, спадаючи на кілька сажень у глиб. Треба було щось робити.

— Марто, а чи ти зна-

веш, куди нас жене?

— Знаю, — у провалле.

— А знавеш, що буде?

— Знаю... — потопнемо...

І дівчина ще дужче притулила ся до Демка. — Голубе мій, молись, щоб Бог нас простив, бо скоро смерть.

— Слухай, серце: я добре вмію плавати. Я кинусь у воду й попливу, а ти держись за мене.

— Куди-ж ми плисти мем?

— Тут у прароруч шпиль. Будемо націляти так, щоб виплисти на його. Може потопнемо, а може й виплинемо. А вже коли в кручу шубовстнемо, то не виплинемо.

— Добре, кидайсь, бо ось-ось круча.

— Господи, поможи!

Демко перекинувся з колоди і, простягнувши руки, ліг на воду, впоперек течії. Вода гнала його назад, але він боров ся з нею, розбивав її грудьми.

Др Іван Горбачевський.

Марта однією рукою держала ся за його, а другою пособляла собі плисти. Вони били ся так який час, перерізуючи течію впоперек, і дуже мало посунули ся наперед.

Та таки-ж посунули ся! Що вони справді посували ся, це їм видко було, бо якісь чорні речі — дерево, гілки, чи ще щось, — пливло їм на зустріч і минало їх, швидко линучи до кручі. Демко добре плавав і хоч майже нічого перед себе не бачив, але плив і плив.

— А що, Марто, важко?

— Ні.

— Гарзд!

Але де далі сили меншало, — це вже починав Демко почувати. Та за те й вода мов не так прудко стала йти. Враз Демко почув, що його нога черкнулась об щось тверде. Він спробував ногою.

— Шпиль!

І справді це був шпиль. Демко й Марта могли стати по пояс у воді й відпочити.

— А що тепер будемо робити? — спитала ся дівчина.

— Он що! — і Демко показав рукою.

Марта глянула і в темряві замаячило перед нею дерево. Відкіля се? А, вона згадала: це той дуб, що сам росте на степену. Тепер він їх обратує.

За кілька хвилин наша мандрівна пара вже була біля дерева, а потім і на дереві...

VII.

Корній прокинувся, як уже зовсім розвиднило ся. Може-б і ще спав, та застукано до його в вікно. Він схопився і вибіг з хати. Там стрів наймита.

— Біда, дядьку!

— Яка?

— Греблю прорвало й балку залило.

Корній повернувся і глянув на балку. Демкової хати не видко було зовсім. Сіро-руда широка течія виповняла балку, текла прудко і простягалась аж геть-геть у степ. Гребля була вся в воді.

— І Демкову хату потопило. Оце лихо! А я встав та пішов до волів, коли дивлюсь...

І балакучий наймит почав розказувати, як він побачив уперше воду, як ізлякав ся, як застукав у вікно. Він за своєю оповіддю й не помічав, що Корній мовчить і нічого йому не каже. А в тім Корній і завжди був мовчазний, — не було дива, що й тепер мовчав.

— Треба буде на село бігти, людей оповістити, а то тут мабуть не без нещастя, — казав далі наймит.

— Яке там нещастє!

— Та хто-ж його знає, що воно з Демком стало ся. Можо заснув, а вода його й тєс...

— Демко поїхав у город.

— Ба ні, не поїхав. Тільки думав їхати, а не поїхав.

— Що ти плещеш! Я сам бачив, як він відїздив з двору.

— Та то-ж він не в город... Я спершу сам

думав, що в город, а тоді дивлюсь, — уже як спати на тік пішов, — аж він іде до дому. То я й думаю собі: то виходить він не в город їздив, а на село. Та вже й не знаю, що він далі робив, бо заснув.

— Так біжи-ж на слободу швидче! — звелїв Корній. — Та швидче-ж, кажу тобі, — чого ти бариш ся, бісова личино! — гримнув він зовсім несподівано.

Наймит кинув ся з двору.

Корній пішов у хату й сїв, зіпершись на стіл.

Він бачив, що наймит казав правду, що Демко справді ночував сю ніч дома. І коли він спав, то міг і не вийти з хати.

Цього Корній не сподівав ся. Він хотїв знищити хату, прогнати з своєї землі того, хто [він так думав] не мав права на їй жити, прогнати геть настирного парубка, щоб він не вяз до його дочки, — але смерті його він не хотїв, він цього гріха на свою душу не бажав.

А зробив!...

А може-ж іще й не зробив? Може Демко виратував ся? Ні, коли спав, то не виратував ся: хатка низенька, у темряві вода на неї шугнула — і край!

А він, Корній, душогуб.

Господи, невже цьому правда? Ні, сього не може бути! Парубок здоровий, плавати вмів, — чого йому топнути? Запевне, виратував ся. Що там іще вигадувати.

І Корній силкував ся сам себе впевнити, що так саме зробило ся, як йому хочеть ся.

Щось затупотїло біля вікон. То поприбігали люди. Треба до їх вийти. Корній вийшов, силкуючись не виявляти перед їми свого непокою. Тоді, вкупі з людьми, він пішов ближче до води. Там стояли, балакали про те, чого се греблю прорвало та як се її прорвало. Одні казали, що вона вже була стара, а оця велика вода від дощів як наперла на неї, то й прорвала; другі доводили, що треба було частїйше обглядати греблю; треті клопотали ся, щоб пошукати, де Демко. Ну, то вже коли в хаті zostав ся, то туди не можна було лізти, поки вся хата була в воді. Нехай вода спаде, тоді й можна буде. А може поплив і коли не виплив, то гляди, чи не пригнало тіла до берега. Кільки чоловіка пішло вздовж балки понад водою, а инші zostали ся вкупі з Корнієм, стояли й балакали про нещастє. Раз-у-раз приходили з села нові люди дивити ся на лихо, — чутка про його вже розкотила ся по слободі. Коли враз почуло ся, що хтось біжить, почув ся крик, чи плач якийсь. Корній озирнув ся й побачив, що з шпиля збігала його наймичка Пріська.

— Ой Боже-ж мій! Ой лишенько-ж мені! Ой що-ж воно тепер буде? — голосила дівчина, надбігаючи до людей.

— Чого ти кричиш? — спитав ся Корній.

Але вона нічого не відмовляла, тільки дивилась на воду, а тоді враз мов упала до долу й сіла, обхопивши колїна руками. І припадаючи головою до колін, почала тужити.

Сільська іділія. [Рисунок А. Корталевського].

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

— Ой Марточко-ж моя, лебідонько моя, сестричко моя! Ой на що-ж я тебе пускала, на що-ж я тебе з собою не забрала, а тепер поняла бистра вода твоє біле тіло!...

Корній кинув ся до неї і вхопив її за плече.

— Що ти кажеш, дурна? Га? — Він трусив її за плечі, штовхав. — Кажи зараз, чого ти виєш?

— Ой як же мені не плакати, коли там Марта, коли там моя сестричка!... — відмовляла дівчина тим же голосінням.

— Де — там?

Дівчина махнула рукою на воду.

— Чи ти не здуріла? Вона-ж пішла з тобою до церкви.

— От як би-ж то вона до церкви пішла, а то-ж вона мене саму відіслала, а сама до Демка на часиночку, на хвилиночку забігла, та й досі її нема!...

— Брешеш, іродко! — крикнув несамовитим голосом Корній. — Брешеш! Кажи мені зараз правду, а то я тебе тут і вбю! Де Марта?

— Пішла до Демка та й не вертала ся.

Корній поточив ся, але вдержавсь, повернувся і пішов до хати.

Люди, вражені, мовчки стояли на березі, а серед їх сиділа дівчина. Її голова, зіперта щогою на ліву руку, то припадала до колін, то знову піднімалася, і сумний голос витяжний не переставав.

— Ой сестричко-ж моя, лебідонько! Золоте мое зернятко, дорога моя душечко! Та ти-ж мені вірненькою подругою була, раз-у-раз мене поражала, а тепер ти не та стала: ні словом до мене не промовиш, ні оченьками не зглянеш!... Поняла тебе вода бистра, холодная, твоє біле тіло занесло...

VIII.

Корній увійшов у хату. Що се стало ся? Щось страшне.

Еге-ж: він утопив свою дочку.

А з нею ще одну людину.

Він утопив свою дочку. Як вона була мала, йому було байдуже до неї. Але як вона зосталася в його одна, то всю ту любов, що на неї була здатна його горда й похмура душа, він віддав їй. Правда, він не попускав їй волі, він не хотів віддати її за Демка, але то було його батьківське право, йому здавало ся, що їй буде краще за Демка не йти. Він був з нею похмурий, але се така вже його вдача була. А тепер, як він утратив її, — тепер тільки він зрозумів, яка вона йому дорога була! Тепер вона була йому незмірно, без ліку дорожча, ніж як була жива.

Та ще й як утратив! Своїми руками штовхнув у яму, втопив!

От до чого довела його гордість та прихильність до багатства. За той нещасний двір він ізненавидів Демка. Його-ж зненавидівши, а багатство влюбивши, не схотів і Марти за його віддати, схотів прогнати парубка і геть ось прогнав!

Убив двох людей і з межі їх одно — то найдорожче, що мало його серце на сім світі, то його дочка!

Душогуб, двічі душогуб!

Корній упав на під'ї застогнав. Тяжким, нестерпучим болем тупим згнітило йому серце, душу. Він мов перестав розуміти все, що круг його було, що робило ся, перестав розуміти, що він живе і чув тільки одно: біль, біль отой страшний...

Наймити кілька разів зазирали в хату і дивили ся, що там, а Корній нічого не чув і лежав, упавши обличчям ниць на під, мов мертвий. І справді, все в йому на той час умерло, тільки той страшний біль і був живий.

Прийшов час обідати, і один наймит зважив ся покликати хазяїна в другу хату до обіду. Се очутило трохи Корнія. Він підвів ся і махнув рукою.

Наймит вийшов. Корній устав і сів на лаві. Уривки з думок почали снувати ся у його в голові.

Важко йому жило ся завжди. Непривітний він був, похмурий до всіх. Такий і до жінки, і до дітей. І так думав і вік жити. А тепер чує, — так жити не можна. Хоч би трошки чогось ясного, спокійного!...

Минуло ся, все минуло ся.

І що він скаже перед Богом? Бог його спитає, як Каїна: Де ти дів свою дочку? — і що Корній скаже на страшному суді?

Ох, як би він міг вернути те, що було! Демко був би йому таким любим сином, як Марта дочкою.

Демко? Марта? Вони сплять на дні у тій балці. Корній тепер знає, що се так.

Він ізнову застогнав з того страшного болю.

Хто се плаче? чого? Корній силкуєть ся пізнати цей голос і таки пізнає: се плаче наймичка. Вона так любила Марту. І думає, що вона тут винна. І от ще й цю третю людину він нещасливо зробив: вона карати меть ся увесь вік, ізгадуючи про Марту.

Чи і в неї так болить, як і в його? А хіба вона вбила свою дочку та її судженого?

Як довго тягнеть ся!... І доки-ж воно так тягти меть ся?

Піти йому, пошукати їх. Ні, ні, він не може, не може! Бачити, як їх витягають із води розпухлих, мокрих!...

Він стогнав, він вив від нестерпного душевного болю і сам не помічав, як бив ся головою об стіну.

Насунула темрява, ніч, — Корній зостав ся сидіти, як і сидів. Його очі нічого не бачать і він не хоче нічого бачити...

Ні, щось є. Щось довге. Біле. Корній силкуєть ся розглядіти його і ніяк не може зрозуміти, що воно. А воно мов виростає, стає перед ім і йде до його, і йде. То людина. Тільки яка чудна людина: одутла, пухла. Чого вона мокра? І з зеленими очима... От вона зняла руки, простягла до його. І Корній пізнає, що се: се втоплений Демко. Ох, як він на його дивить ся, як горять у темряві його зелені очі!

Несамовито скрикує Корній і кидаєть ся з хати. Помацьки хапає в сінях налігач і тікає з сінній.

Швидче, швидче, а то він, той Демко, його дожене! А треба від його втекти, треба ратувати ся від його, а то він і його, Корній, затагне в ту воду. Не страшна вода, але страшний той Демко. Ні, не Демко, тільки його очи, зелені очи, як у жаби...

Корній побіг у хлів. У темряві привязав до бантини налігача, зробив петлю.

А стривай: тут його нема?

Корній озираєть ся і знов помічає те біле й довге. Він, він!... Ні, не він... Се — Марта. Ух, уся розпухла, у воді... Очи і в неї зелені, так і горять...

Корній не міг уже й скрикнути, тільки кинув ся геть із хліва. Він спинив ся серед двору. Вночішній холод трохи очутив його. Ні, треба бути на дворі, а то в хаті він іздурів. Тут небо, зорі...

Корній зостав ся на дворі. Він увесь тремтів, з бстрахом невимовним озирав ся, але не бачив тут уже нікого. Потроху притомність вернула ся до його, він почав думати:

— Се вони по мою душу приходили. Смерть моя недалеко. Тільки-ж ставати на Божий суд — душоубом!...

Як би на його накинуто яку кару тут на землі, щоб він, поки вмере, міг спокутувати свій тяжкий гріх. Тоді-б лекше було йому ставати перед Бога. Але хто-ж на його накине кару? Ніхто-ж не відає, що він се зробив. Хіба покаяти ся перед людьми?

Корній думає про се і ця думка ні трохи

1895. II. 4 (16).

його не лякає. Ще й мов якусь полегкість у душі почуває. Так і зробить: покаєть ся, нехай заплють його в Сибір, — може він хоч трохи спокутує свого гріха.

Але не верне дочки з водяної труни!...

Він застогнав...

Уже свитало, як він вернув ся знов у хату. Він підждав трохи, поки зовсім розвиднить ся. Тепер треба йти.

Він устав і почув, що в дворі щось загомоніло. Може то вже дізнали ся, хто зробив, то при-слано його звязати? То й краще: швидче буде.

Він відчинив двері і став на порозі. І відразу побачив, що двоє впало перед ім навколішки.

— Тату, помиуйте, не занепадайте нас!...

Темрява обнімає Корнійа і як підтятий дуб він падає перед Мартою та перед Демком...

Поминуло кілька часу. В балці вже нема хатки, — то її вода розваляла, а то таки й не треба було: Демко хазяйнував тепер у Корнійевій хаті.

Після того страшного випадку Корній довго був хворий. Як він устав, то це вже була зовсім инша людина. Він посивів, ізгорбив ся. Але його похмурість ізникла: він і зостав ся неговіркий, як був, але тиха ласкавість виглядає йому тепер із очий.

До хазяйства він не мішаєть ся. Усім порядкують Демко з Мартою, і люди не жаліють ся на їх, а знають, що в їх завсїгди можна засягти братерської помочі.

А старий Корній утішаєть ся онуками...

Л Ю Б О В.

[ТЕМА З ПЛЯТОНОВОГО „ПІРА“].

Між зоряними світами
У просторах безвоздушних,
Там де вільні крила носять
Спокон віку людські душі —
Там моя душа ~~лігала~~
В царстві правди, світа, волі,
В царстві вічної ідеї,
Щастя вічного без болю.
Але в тих країв чудесних,
Обломивши вільні крила,
На землі низькій, убогій
Ненадійно опинилась.
В комахину вона попала
Метушину, тісну та нудну
І тужила безнастанно
По країні тій пречудній;

І в сім уділї похмурім
Мук, гризот, турбот нещасних
Жадно відблиска шукала
Тих виділь своїх прекрасних:
В світї зір ясних небесних
В красвидї надземельнім,
В гуку пісні чоловіка,
В його праці не смертельній...
Аж нараз її блиснуло
В очи сяєво прекрасне —
Як втілення мрій тих сумних,
Про свою країну ясну!
То було лице дівоче,
То були дівочі очи,
В їх душа світилась чиста,
Як самотня зоря в ночі.

І душа вся стрепенулась
Пориваннєм невимовним
І схилила ся поборжно
В почуваннях невисловних.
Почуттями перейнята
Щастя, жалю і надії
Перед тим видіннєм ясным,
Перед тим втіленнєм мрій.
І почула, як в тій хвилі
На її побитих крилах
Знову пера виростили,
Що її колись носили
І носили муць ще знову
З тою рідною душею
В царстві вічної ідеї
Гень над низькою землею.

М. З.

PER PEDES APOSTOLORUM.

Образки з життя православного духовенства на Україні — Володимира Левенка.

— [Далі.] —

Другого дня, виряджаючись у церкву, довгенько топтав ся, вагаючись, пан-отець, чим забавити-б свою пані-матку, щоб до церкви вона не приходила. Притомом би треба було пан-отцеві, щоб не бачила вона, чи багато іде частикових,

чи густо сиплеть ся у кошик. Та не часто щастило Храпкови одурити дотепне подружжє і зневірений у властивій кебеті не стак то до речі він вигадав, обізвавшись відходо-
URBANA-CHAMPAIGN

— Ти стара сьогодні до церкви не іди, вже поклячесь за обід, щоб кращий був... бо може чи хто не надіде...

— Кому-б там, хіба кого кликав?...

— Ні, не кликав... Та щось так здасться може пан-отець Іван, або пан-отець Петро...

— Чого-б там... а може... Гаразд, не піду, поклячусь, — ще не підзяючи відказала матушка, наміряючись послухати пан-отця.

Та тільки Демян Опанасович — з дому, матушку посіла непевність.

„Хто-б там робочої доби заходився по гостях їздити“, знепокоїла ся вона: „щось тут не так, щось піп мій лукавчує, чогось він мов шалений сновигає, чи не надумав піячити на мою голову? Побіжу лишень, гляну нищечком, які заробітки, а то ще одурить“, — і напавшись хусткою, пані-матка, як була, не прибравшись, побігла до церкви.

А у церкві зиск був очевидячки гарний на диво: люду — сила, батюшка визирає весело, жоторно переходить по церкві, молитви проказує ходячи, Євангелію вичитує, тільки гуде, знати, що хоч роботи й багато, та він, знаючи, як біля чого заходжуватись, її не злякається. Раз-у-раз загадували ся панахиди, несли часточки, чисто як бджоли у вулик, тільки тієї і відміни, що бджоли усі між зносять, — усі і поживляють, а тут зносили усі, а поживляв то сам піп.

Скинувши звичайним оком скрізь по церкві, матушка відразу зважила усі найдрібніші ознаки, бликнула ще за ради цікавості, хто є у церкві з парадіяним значнішого стану та хутенько і подала ся до дому, щоб почесні люди не вгледіли її непапською, щоб і піп не помітив.

Відправивши Службу, тільки у господу повинен Демян Опанасович не зазіхати ні на чай, ні на закуску, а насамперед похвалити ся матушці зиском і доручити його їй до схову, бо ще у снігах стріває вона раз-у-раз пан-отця привітно питанням: „А що, як... чи багато?“ — хоч за довге життя укупі гаразд помічає і по вигляду пан-отця, що той відкаже.

Як завжди Демян Опанасович почав викладати з глибокої кишені семигривенники та пятаки на стіл перед матушкою, а маленькі унучата, що на той час гостили в Храпків, і собі стовпили ся довкола зацікавлені дізнати ся про дідів зиск, як лисичата коло старого лиса, коли той притягне зайча або курку.

Заробіток був справді дуже гарний; матушці починало вже робити ся соромно, що даремно погрішила на свого попа. Старі з утіхою і шпарко одно поперед одного лічили гроші і рахунки їх опоживляли ся веселою розмовою, про те батюшка щось крився з очима і матушці те здало ся непевним. Полічивши виявлені з доброї волі пан-отцем гроші, вона пронизувато глянула на його і невпевнено похитала головою:

— Знов потайв? скільки? — докірливо запитала вона.

— А отже не потайв нічогоїсенько; помилила ся на цей раз, — не гаразд завіряючим голосом відказав Демян Опанасович.

Та, після довгих літ досвіду, гаразд знаючи звичай свого подружжя, матушка не задовольнилась тим завіренням, бажаючи краще упевнитися, власноручно обшаривши пан-отцівські кишені. Ухилиючись від такого кривдного тусу, батюшка сам своєю необережністю підловив себе, бо, схопившись занадто шпарко, примусив забряцати затаєні у кишені гроші, до чого самі вони либонь не мали жадної охоти.

— Блящать, блящать, у кишені! — підняли лемент дрібні унучата, плещучи у долонки та гасаючи довкола не хаті. Пан-отець засоромившись стояв мов обшарений; пані-матка, промовляючи докірливо, похитала головою.

Що гроші були, було певно, та матушка не виправила ся ні виправити їх, ні ще менш полічити, бо у хату вбігла боса і задрипана наймичка, голосно, немов з переляку оповіщаючи: „Щось приїхало!“

Храпки обидвоє захапали ся на рундук витати гостей. Біля його стояла знаєма Калитчина балагула: і поки що сажлише пан-отець Макар мостив ся з неї злизати. Гості були мало знаємі, Демян Опанасович заледве пригадав Калитчине прозвище, про те вони з матушкою обидвоє радо припрохували гостей до господи.

Однаке Калитці дістало ся впевнитися, що не даремно поховав він „свою чада“ деє глибше, бо привітність Храпчихи прикметно поменчала, а вид її почав невтішно осовувати ся, коли за старими Калитками посунули з балагули усі їх попіви та поповичі.

„Чи вона-ж коли випорожнить ся, ота балагула?!“ — з лязком оглядаючи славетний Калитчин повіз, безнадійно гадала Храпчиха, рахуючи, скільки то треба усячини, щоб вконтентувати таку орду, як нишком звелічала вона Калиток. Навпаки Демян Опанасович, живо зміркувавши мистецьку Калитчину вигадку, як і сам штукар не тільки з користі, а і з охоти, дуже нею втішав ся, тим часом уважно і залюбки накидаючи оком горбоваті та гладкі лона старшої Калитчиної полівни, що і торкнув ся їх, звичайно ненароком, коли припрохував її на дверях у хату.

Панночка привітно захіхикала на такий Храпковий жарт і, відразу оклигнувши з дороги, бадьоренько ухурнула у хату.

Гості не встигли ще оглянути горнички, а Демян Опанасович заклопотавсь вже за закуску, тим більше залюбки, що мав тепер добрий привід потішити себе; на людях бо матушка не зважить ся йому перечити, хіба-б вигадав він що зовсім не до речі, та й то з обережністю, і найчастіш, як що батюшці не в охотку слухати, на свою-ж голову.

Незабаром Храпчиха зненавиділа гостей, бо Демян Опанасович зачав вигадувати таке несвільське, немов би зсунув ся з глузду, звелівши унести пляшку сугото рому № 145.

Почувши такі нікчемні вигадки, Храпчихі запевно ніяк було вже терпіти далі. Мов ненавмишне, покинувши двері з гостинної хати не щільно припиненими, почала вона топтати ся біля них, киваючи у щілину на Демяна Опанасовича, та той не мав либонь охоти до поради з подругою, бо усе відвертав ся від дверей, неначе нічого не чув і не бачив. Знепокоєна долею безчасного рому, що мусів безвинно загинути, не змогла ся вже Храпчиха додержувати обачности і заходила ся рипати дверима де далі усе необережніше. Бачучи, що від неї не відкараскаєш ся, Демян Опанасович таки приневолив ся вийти та за дверима і усючив у хамазію.

— Чи ти звелів давати рому?!... — повстала на його матушка.

— Еге-ж, голубко, унеси нам пляшечку, — маючи ще надію підбадьорити ся, любязенько відкавав пан-отець.

— Перехрестись! Тю на тебе! Чи ти не здурів? Чи не знаєш, коли роми люди пють? Чи до тебе ревнія, а чи благочинний, а чи може женихи — золоті снопи до дочок поприїздили?...

— А як в нас немає дочок, чи то-ж гріх, щоб на нас так кара, щоб і рому не пити? — запитавсь відмотти ся жартами Демян Опанасович.

— Бач, бузівіре! Самому коритись, то й радий кожнісенького напоювати. Не діждеш, щоб я на тебе та на тих, що приїздили ся, роми зоваяла? Бий мене сила Божа!

Бронзова група, дана Миколі Лисенкови в дарі від Полтавців в день 50-літніх уродин 11 березня 1892.

Зроду, звіку того не буде, і не турбуйся і не вигадуй й самою горілкою та наливкою, п'яниці ненажерливі, пельки позаливають!...

Не можна вгадати, о скільки бучний зробив ся-б на решті годин збенетеженої матушки, здіймаючись усе вгору та вгору від тихенького шопотіння, як би Демян Опанасович не завважав краще ураз спинити свою язикату подругу.

— Цить, квочко! Неси, коли кажуть! — пошепки, але досить завіряюче, гримнув він, підсовуючи здоровенного кулака під самий ніс матушці і сердито повернувшись від неї, подався знов до гостей.

Матушці лишився один лише поратунок з нещасного збитку і, правду мовити, вона широко з його скористувала ся. Знайшовши надиту пляшку, де зазедве блищало рому на самому денці, вона, складаючись на ймовірність пан-отцівських ротів та носів, щирою рукою доточила її міцним спиртом.

Розмова в пан-отців з початку вела ся з обережністю; розпитували, хто як живе, та чого і куди їдуть Калитки. Звісно люди незнаємі, то й не вгадно, хто і як про що мислить, то щоб не склали ся плітки і не дійшло що пусте до архирея. Однак обом, а Демянови Опанасовичови то й зовсім, спинити ся не впадобало ся дуже, а за кілька хвилин виявилось, що й нічого було ховати ся, бо думками пан-отці погодили ся. Якже унесено закуску, та хильнули по чарці, то й повела ся чисто приятельська розмова, як звично, поперед про церковні справи, та, за ціми питаннями, і не чули ся пан-отці, зближвшись і до власних потреб, де цікавість речі сама розчиняла їм душі та полекшала мову. Найдужче допитували ся вони один в одного, скільки бере другий за вінчання, хрестини і інші треби, — з непокією жадобою дізнати, чи не бере той більше, чи не можна-б і собі більше узяти. На цьому виразно почули пан-отці однастайність своїх бажань, і хоч для звичайности лишили ще у розмові деякі невеличкі перемовки, та вони аж нічого не перешкожали пан-отцям обопільно розуміти ся; і коли, полічивши звичайні пошівські заробітки, зняв Калитка некуче питання: „Скажіть же, пан-отче, з чого-ж тут нам понам визволяти ся?“ — Демян Опанасович, побідкавшись вкупі на злиденність пан-отцівського життя та важко зітхнувши, почав несподівано вихвалити ся трудами своїми, що за вік свій поставив вже аж три церкви, а зараз ставить і четверту.

З задрісним похолом не втерпів не спитати Калитка: — Як це вам так пощастило?!

— А що-ж! Справді таки пощастило „підняти труда для Бога на рамени своя“, — присвятившись відповів Демян Опанасович. — Люблю „труджати ся“ для Бога і завжди шукав доброї ниви до праці, навіть гнобительство і утиски стерпів за свою-ж щирість від консисторії за чимись задрісними доносами, та, з'явившись на ясні очі Преосвященного під многомилостивою рукою його знайшов пільгу й оборону. Випеко за Преосвященного, — спасенна душа! — додав Демян Опанасович.

— Випеко!

Ковтнувши чарку й, засукуючи лівою рукою просторий правий рукав, щоб узяти з миски прижжя з сиром на закуску, пан-отець Демян провадив далі трохи инший „кшталт“:

— Ще, бачите, хто зубатіший, той свого не випускає. Я моїм парафіянам не потураю, мужикови ні по що у зуби глядіти, мужиків як слухати, — в них ніколи на Боже діло гроший не буде, а Боже діло не жде...

Очи пан-отця Макара миготіли по хаті заласним огнем. „І не тікає-ж...“ — запекло гадав він, задрічій отцєви Демянови.

— А як мужиків гаразд прикрутити та нашорохати, та де скоком, де боком, де лайкою, а до кого і піддобритись треба, то й справа іти ме як віз на мазі, — розійшовши ся напучував Демян Опанасович. — От хоч зараз я таку красуню-церкву своїм селянам поставлю, що вони і роти позрозв'яляють та мені-ж дякувати муть, а спитали-б ви, скільки я з ними за неї грівів набрав ся... Та Бог за таку церкву і гріхи подарує, — реготавсь він і, наливаючи знов по чарці, додав весело: — „Люблю догодити Богови, люблю созиждати дом його“!

„Ще-б то, гадав Калитка, ще-б то! Прилипає мабуть тобі від Божого дому, несита пелько! І щастить же оттак ненажері!...“

Однак казав він щось зовсім инше:

— Велехвально, велехвально, — промовив він кілька разів поважним голосом, міркуючи, як би й собі досягти такої хвали та щастя. — Скажіть же, будь ласка, — додав він, і голос його затремтів, либонь що з цікавості: — як ви ладнаєте ся з вашими парафіянами, що ви їм робите? І я-ж бо не ворог своїй душі, і я-б радійший... хто і зна як... заробити у Бога, та нічого-ж не вдію з тими бузувірами...

В пан-отця Демяна щира душа і подільливий розум, він ніколи не буде крити ся, радий кожному поради та чим знає переділити ся:

— Тут, пан-отче, насамперед не потурайте! В мене часом аж пелька дереть ся, а я свого догукую ся, а тим, що притомом напосідаю. У одній парафії ще церква може і років з двадцять стояла-б, нічого собі була церква, та вже-ж комусь її пересипати треба, ну, то й прийняв я труда на себе. Як узавсь, як узавсь аж осип, поки на моєму стало ся... Я таки вмю тими дурнями повертати, ще становим бувши привчив ся, вони в мене шовкові, бо знають, що я не жартую, і боять ся.

— А як поскаржать ся? — раптово та з жахом запитав ся Калитка.

— Е, не поскаржать ся; перемовчуть любісінько, аби-б ви не поступали ся: вовка лаяти ся, то і у ліс не ходити. Майте собі: аби мужик бачив, що ви у пани не шнєтесь, аби вважав вас за свого, зроду не пожалієт ся. Одно — він свого брата берегаєт ся, коли той зубатий, бо знає, що свій брат не посоромить ся себе обстояти; друге — з своїм братом він і чарку горілки вип'є і пообідає і те йому за шану здаєт ся; третє — мужик ляканий, бояти меть ся, щоб гіршого не наслали; а четверте — зубатий піп йому-ж у пригоді стане. І цього таки треба, треба і мужикови догодити, та треба тямити і як і коли. Знай, де придумити, а де помилувати, та й роби з мужиком що хоч. От я торік вінчав одну пару. Дівчина з дуру затягла ся, в одну шкуру: „не хочу за цього“; звичайно бабське волосє довге, та розум кущий, кохала ся там з кимсь або що. Та батько її до мене ще уперед з проханням заскочив; як не послухати? чоловік заможний, порядний... У церкву молоду він вже сам якось притяг. Та вона і у церкві брикаєт ся, каже мені: „не хочу“. Так мене-ж не злякає. Я їй просто: „Опізнала ся, кажу, було-б уперед, тепер: „Се жених грядє“ просьлівали, — не можна служби ламати!...“

— Та же можна, вперед коли вона вам казала, — зди-вовав ся Калитка.

— То що, хіба вона тямить багато! Я мерщій побіля аналог обкрутив, перстені заміняв. „З Богом, — кажу, — живіть тепер любо та тихо“.

— І не бояли ся.

— Хе-хе-хе! Чого-б там? Молодиця жалітись не піде, коханець її тухтій і макуха, а хорошому чоловікови я у пригоді став, і мені щось упало ся. Та і їй краще, живе не у злиднях, багато. Я її оце бачив. „А що, питаєсь, Оксано, як живєт?“ — „Нічого, каже, спасібі, батюшко“. — „Ну, іди собі з Богом, так би й давно!“ Так воно стерпить ся — злюбить ся.

І пан-отець Демян знов усїпав по чарці.

— Е, з людьми треба тямити, як поводитись. От я згадував, що був в станового. Хоче? розкажу вам приключку з того часу.

— Якось, правлячи податки, набирав я карбованців на сімсот і повертав ся у гóрод, та й забіг до знайомого панка. Щира людина був той панок, і чаркували ся ми з ним часом добре, наготовано в його усячини раз-у-раз, хоч і на мою пельку постачить, дарма, що неледача, і сам він пив не погано. Заїхав я, і випили, а випивши потаскало похвалитись за гроші, а лакейчуки і прочули. Засидівсь я до пізна, він умовляв: „зоставайсь ночувати!“ — та я не схотів; до гóрода близько, верстов п'ять чи й буде, та треба переїздити яра глибокого, лісом та чатарями зарослого, а у яру гребля і місток. Було ввечір, на дворі настало холодно,

бо і дощ накрапав, туман, ярака, місяць зза хмари хіба зрідка прогляне, темно, — байдуже — па — ний! Мені після закуски тепло; я і так не мерзлякуватий, а то аж парно стало, тільки накрив ся шинелькою. Сиджу собі, соплю, розчервонівсь як буряк, та куняю, аж ось з гори рушили, мій машталір обертаєть ся. „Лихо, каже, пане, у яру неблагополучно“. Сам тремтить, не вгадає, що й робити. „Дурний, кажу, поганай швидче!“ Він і послухав. Тільки ми, з гори розігнавшись, на греблю скочили, вони зпід містка, та один до коний, а два до мене. „Стій, кажуть, гроші давай!“ Пики саджою позамазувані, щоб не пізнав... Так я шинельку тільки з себе... — й Демян Опанасович, струснувши дужими руками та злегка засуваючи рукава, вільним порухом вдав як скинув тоді шинельку, аж стіл задвигтів, а далі оповідав, виявляючи уже у лицях: Як вхоплю я цих двоє за чуба, як стукну лоба об лоба, так обидва і поспинались, а третій мерщій навіткоча. Тривай коли так, кажу, хлопче; поскручував гаразд тих, що лишили ся, покидав на шарабан, гайда тоді у гóр-до. Другого дня, порадившись з справником, запиту в хлопців: Як хочте? хочте, — судити муть, то в острозі відсидите, хочте, — відчухраю по триста, та і йдіть собі к бісу! Зачали молити, благати, у острог не хочять, усинав їм купу...

— І пустили?...

— А пустив. Хай вони панам у борщі скиплять, щоб з ними ще бавитись. В нас і без них роботи до біса було.

— А третій?

— Е, я свого не подарую! Знайшов і третього, так тому вже учистив чотири ста: зперед очий не тікай!

— А скажіть бо, пан-отче, на милість, і чого вам у батюшки схотіло ся? Невже-ж становому не краще?

— А хіба книші не кращі за бублики?

— Но?...

— А то-ж!... та й обридло, непокою багато. А надумавшись у попи, попадоу швиденько знайшов, та й подавсь до небіщика Преосвященного. Ваше Преосвященство, кажу, душа спокою не дає, батько оltарю предстояв, благословить і мене на добре діло, Богови послужити...

— Не похоже, — відказує.

— Аби ваше, Ваше Преосвященство, гоже було, а моє буде похоже, відвернув і я.

— Брешеш ти, мабуть?

Я тієї сїєї, так йому баки забив. Засьміяв ся Преосвященний:

— Від тебе, — каже, — бачу не вікараскаєш ся; похвались хоч, де так брехати вивчив ся? Бачу я, що на його весела смуга найшла.

— Об'учен був, — відказую, — у Н-ській семінарії доглядом та піклуванням Вашого Преосвященства цвїтуцій, а опісля у Вашого-ж Преосвященства у сьпівачах розуму добрав.

Засьміявсь тільки небіщик, любив він мене, і балакати зо мною любив, пером йому земля... Випемо за його душу!

— Ні, годі бо вже.

— Слухайте, нумо по останній, та й будь вона проклята!

— Хто це?

— Горілка, запевне.

— А мені здало ся душа, — зареготав ся Калитка.

— Ха-ха-ха! гріхи наші, гріхи, нехай Бог вибачає, — реготавсь і Храпко.

За останнім у хату уступивсь чоловік погомоніти з батюшкою за весілля. Демян Опанасович вийшов до його, і розпочавсь торг; торгувались обидва завзято, а нарешті Демян Опанасович вилаяв та прогнав чоловіка, щоб не важив ся торгувати ся з батюшкою, і повернув ся до столу.

— Діло наше звичайне: „Ублагши мя і воспою ти“, — казав він осьміхаючись: — Та й клятий же народ: за кож-

нісїнького шага душу вижотав — шкода батюшці і разу не-реплатити.

Пан-отці пили ще чай з ромом, перегодою ще повечеряли, як водить ся, запиваючи, та нарешті їх зжорив таки сон і завдали вони хропака на диво.

А вранці отець Макар подавсь далі „со чада і домо-чадці“, розпитавши в Демяна Опанасовича, хто з попів живе далі по дорозі на губернію.

Тільки з Буланового дворища, Калитки, як звїсно, не могли не поділитися учоращими вражіннями про звичай та вдачу господарів.

— Ох та й клята-ж і скареда ця Храпчиха, — обізвала ся перша матушка: — чув, яку бучу збила за ром?

— Де-б не чув, чи вона-ж оглядала ся рететуючи?...

— Тьху! у таких роскошах, так за тією невірною пляшкою трусить ся... та хай би вже рому, а то і хліба шматком шкодує. Коли-б ти бачив, як їй пику покорчило, як угледіла, що ми з дітьми. Чи то-ж гостям люблю?

— Ет! про мене хай вона з скаредства і дусне, я мов не чую, а не чуєш, то й не вадить. По що на кожну скотину вважати?

— Вважай, не вважай, а чи воно-ж гречно?

— Звичайно, не годило ся-б...

— А ти і байдуже, — зненацька зареготала ся невинно Калитчиха: — а Храпчиха пристроїлась таки вас піддурити. Хіба вона ромом вас трактувала? Порожнісїньку пляшку зпід рому долила натуральною... Я сама у щільну бачила.

— Но?...

— А ти і не помітив?...

— Ну, як би то не помітив, — соромячись повинити ся у такій помилці, виправляв ся пан-отець Макар: — Я тільки покуштував, бачу горілка, то і не пив навіть...

— Налопавсь любісїнько.

— Та ні-ж бо не пив, то пан-отець Демян сам... так чисто біля посуду ходить.

— А і пияниці! — зітхнула матушка.

— Прости, Господи, та помилуй! — згодив ся і батюшка.

— Ти-б мовчав, однаковісїнький сам, вас хоч до пари злігати. Я знаю, він тобі дуже впадобав ся, як до горілки допали ся — приятелі!

— Багато там випили?...

— А то там мало ще висмоктав?...

— Ти все свої, вже не можна з чоловіком і чарки випити? А приятелювати з Храпком — борони мене Боже! Здирщик, підлаза, церкву — храм Божий і той обдирає — і щастить же такому...

— Тобі вже ніколи не щастить ме, бо ти кнїх та макуха, — шпигнула матушка.

— В мене, дякувати Богови, сором ще є, щоб я таке виробляв, — образив ся пан-отець Макар: — та воно і небезпечно...

— Ти усе бояти меш ся, боязкий без ладу удав ся.

— Добре йому, в його гроший може і чорт не полічить, а я піймавсь, що тоді з дітьми робити, сама-ж докоряти меш.

На такий доказ пані-матка журливо замовкла, а трохи поміркувавши, промовила голосно, щоб розважити ся:

— Так воно, кому яке щастє!...

— Тьху! — несподівано сплюнув з огидою на бік пан-отець, що не міг ще забути ся, як його одурено ромом. — Тьху! такою гидогою гостий трактувати, і уся-ж справа ні к бісовому батькови...

[Далі буде].

Індійська пісня.

Час михий; його не спинить
Ні багатство, ні краса.
І життє наше не кріпше,
Нїж та ранішня роса.
Як росина на листочку
Лотосу тремтить,
Так життє наше в безодню
Без жалю летить.
Всім гір — хребтів великих
Синїх сім морів;

Небо, зорі, ясне сонце,
І самих богів;
І мене, й тебе, звесь світ широкий
Все те знищить час.
На що-ж дармо турбуватись, —
Згинє все як раз!
Так живи-ж і не турбуй ся,
Скарбу не збирай;
Не вір щастю, не бійсь лиха,
Втіхи не шукай....

Гр. Коваленко.

ЛИСТИ З КРИМУ.

→ [Далі] ←

Не трапляло ся мені бачити другого такого місця, щоб отак, як в Алуці, сувора і дика краса природи була так гармонічно з'єднана з красою штуки. Геній будівничого-художника отим дворцем і парком, що в Алуці, на диво і на науку людям показав, що сущий геній штуки будівничої ніколи не руйнувати ме краси природної, а навпаки пильнувати ме вивчити її, вистежити, зрозуміти її і до повної гармонії додати їй того, що зможе додати наука, культура і цивілізація.

Перебуваючи в Симеїзі [три верстви від Алуки] другу половину листопада і першу грудня, я трохи не що дня ту добру годинну погоду ходив в Алуку [іздити сутяжно, менш як за 2 карб. не аїздиш!]. Кожен раз оглядував я красу Алуки то з того, то з иньчого кутка і пункту: дивив ся на неї і з височезного мінарету і від моря з низини і з підшви Ай-Петрі. Кожен раз я знаходив нову красу і кожен раз, впиваючись до раювання красою, запевняв ся, що Алука з кожного пункту прекрасна. Але щоб бачити Алуку в усій її красі, щоб набрати повні груди аж до зачаровання, того раювання, якого так щедро лє в душу краса Алуки, треба бачити її в квітню або в кінці березня, коли живуща сила весни оживила вже кожну рослину, надала їй веселого, молодого життя; коли те життє дине і промовляє до вас з кожної травинки, з кожного листка, з кожного лепісточка, з кожної квіточки.

Кажуть і парк [я до його ще верну ся] і палац за останні 10—12 років почали підупадати; кажуть, ніби то і краса Алуки починає потроху потопати в ту безодню, що зовєть ся руїною часу. Рука руїни, кажуть, вже замірила ся своїм неблаганим мечем і над парком і над палацом і в особі вдови останнього з роду Воронцових вже тархнула по палацу такою бомбою, що стіни і увесь дворець в середині огоїли.

Що до парку, дак не можна мені судити: чи справедлива річ про підупад; але коли правда, що на удержання його і двірця, замість колишніх 40 тисячів карб. наступники Воронцова дають річно тільки 15.000 карб.; так, певна річ, підупад мусить бути. А що до палацу, так підупад його і початок руїни бє в вічі кожному, хто захоче зайти да огледіти його в середині.

Уся сила, бачте, в тому, що, як каже наша народня філософія, без хазяїна двір плаче; а Воронцівський палац і парк вже 15-ий рік не мають справжнього хазяїна. Дворець і парк на землі майоратній, тим то продати її не можна; а мусить майорат до віку переходити до старішого в роді з наступників Воронцова. Останній Воронцов, син алукинського осадчого, помер бездітним, адаєть ся в р. 1882 в Одесі. Таким чином зник рід Воронцових в прямому коліні і алукинський майорат перейшов до бокових наступників до небожа останнього Воронцова, до сестриноного сина, до графа Шувалова, з наданням йому і прізвища Воронцова. На лихо і в сього Шувалова-Воронцова дітний нема, та й на голову він зовсім плохий. Є чутка, що скоро він помре, царська воля скаже майорат, і Алука перейде до когось з цар-

ської родини [„въ вѣдомство удѣловъ“]. Тоді, певна річ, можна сподівати ся, що палац в Алуці буде оновлений.

Руйновати алукинський палац почала невістка Михайлова — жінка останнього князя Воронцова. [Вона сама Італіанка, з роду Борджіо]. Коли помер її чоловік і Алука перейшла до Шувалових, вдова хотіла забрати усе рухоме добро, яке було в двірці. Шувалов того не дав; вдова з позовом до його і відпозивала усе, опріч бібліотеки та портретів. Добра того княжна набрала чотири сотні величезних пакунків і все спровадила в Італію. Дворець чисто оголів. „Стіни його плакали“, — говорив мені старий Татарин, що показував дворець. Замість забраної вдовою мебелі привезли в Алуку з Одеси ту, яка лишила ся там по смерті Воронцова. Мебель коштовна [звістно стара], але до алукинського двірця вона зовсім не йде, а тільки задає більшого жалю, та й вельми на омаль; иньчі свѣтлиці зовсім стоять без мебелі.

Дворець в Алуці князь Воронцов збудовав в 20-их рр. нашого віку. Головними будівниками був Англичанин Блор, чоловік, як знати з штибу і подробиць його, геніальний художник в будівництві. Дворець — страшенна озя, хоча й на одну осаду, але він не вражає і не випинаєть ся своєю величиною; бо всі частини сієї грандіозної будівлі, починаючи з фундаменту, вікон, дверей, даху, димарів, башт і ганків — все отсе одно з одним в повній гармонії, а цілий палац в повній гармонії з другим, збудованим природою і непомірно більш грандіозним, се-б то з горою Ай-Петрі і з її суворим характером. Ай-Петрі проти сонця відбиває зеленувато-сірою барвою, і дворець збудовано з діоріту такої-ж барви. Ай-Петрі природа убрала в зелені шати дерев; а художник-будівничий і собі убрав дворець в зелені шати дикого винограду, блющу, розі і иньчі рослини, що від землі повила ся по всіх стінах, аж на дах.

Уважаючи на Ай-Петрі і на її головний характер з одного боку, художник-будівничий зауважив з другого боку і на море і поставивши дворець лицем до моря, надав фасадви вже иньчого характеру, відповідного блакитному небу і морю: фасад дивить ся весело, привітно, ласкаво, наче всміхаєть ся, буцім радїє, що друга стїна захищає його від суворого погляду Ай-Петрі... Не забув художник і про характер властивий Сходу і мусульманському Криму: він не виїс суди Візантійщини. На яку-б частину будівлі не впало ваше око — скрізь ви бачите Схід і Крим; бачите і арабські бані, і рівні дахи Сходу і вузьенькі суточки, і потайні двері і величезні вікна і малесенькі, наче квартири ті, віконечка і все те до лица одно-одному, все в повній гармонії...

Але-ж любуючи з двірця, якось не можна відірвати ся, найпаче коли вже зайдем в середину його, від думки про те, скільки поту, праці і мільонів кріпацьких карбованців проковтнув отсей дворець?! Гляньте на величні дубові різані двері; гляньте на гантовані хінські шпалери, гляньте на всю різьбярську і липову оздобу!... Аж млосно стає, подумавши: чого то все отсе коштовало і які з його добутки?!... Опріч гіркого глуму лихої долі над людьми — жадних добутків нема і не було і не буде. Одна людина, заради своїх его-

істичних примх, неволила і легально грабовала десятки тисячів своїх братів на те єдине, щоб пороскошувати — кілька, може, місяців за кілька літ!... Прийшла друга людина і все те повернула на руїну!... Отсе-б то та економічна еволюція?... Ні, се не вона! Се тільки виразне зеркало, де відбивається найстрашніша, найсумніша несправедливість між людьми; та несправедливість, що не дає людям підняти всю масу вище тих комах і животин, що мають панів і невольників!...

В першій світлиці, як вийти в дворець з уличі, бачите портрет молодого гр. Браницького, що став потім тестем ки. Михайлу Воронцову і матері останнього. В праворуч — велика світлиця гостинна; з неї йдете в „зимовий сад“, правду сказати, доволі мізерний; а звідсіль двері в величезну, завдовжки 30 ступнів, світлицю, де їли і пили. Тут два великих комини; між ними водограй. Шпаліри виліплені. Далі йде білярна. Тут, як і в попередній світлиці, меблів нема; тільки портрети Михайлових батьків [мати його була Англичанка], Михайла і його жінки [з роду гр. Браницьких]. Далі в пристройці йдуть світлиці, здається 50, задля приїзних гостей!...

Пішовши в ліворуч, з першої світлиці, переходите через спальню, через будуар княгині і довгий коридор, де були самі шафи з гардеробом. З коридору довгими сходами приходите в величезну світлицю-бібліотеку і кабінет повну старих книжок французьких, німецьких, англійських, італійських — все то ліпші твори науки і письменства. Тут йдучи бачите художницької роботи портрети папи Климента VII, Олександра і Люкреції Борджіо... Ви-б гадали собі, що сходи привели вас в підземелі. Ба, ні; двері з кабінету виходять на рокишну, ніби окремих двір, терасу з водограєм: і тоді ви помічаєте, що дворець збудовано на терасах!...

Вернувшись знов до першої світлиці — ви відчиняєте величезні скляні двері і мимо волі спинитесь. Перед вами море і велелісна, рокишна, з білого мармуру тераса. Ви не пам'ятаєте: на що звести очі, з чого більш любовати: чи з природи [моря], чи з штуки, се-б то з тераси і її обставин!... Ні, море більше вас тягне; вам здається, що ви вперше зроду бачите море, або принаймні ніколи його таким чарівним не бачили!...

Чарівнича сила моря в тому і є, що хто хоч раз побачив його, воно того на віки причарує, на віки закохає чарами своєї неосаянності, своєї потужності, свого вічного руху. Все одно: під яку-б годину ви не побачили море вперше ви закохаєтеся в його; чи бачили ви його підчас великого прибою і лютого, неспинного хвилювання, коли хвилі, встаючи далеко ще від берега, горами котяться, наче білі мури, одна на одну ребрами; одна одну доганяє і що сили є, б'ється об берег так, що бризки срібної піни летять на кілька сяжнів заввишки!... Люте тоді море: звірем реве, стріляє немов з тисячів рушниць, а про те воно чарує вас і вам не хочеться відійти від його!... Так само зачарує і причарує воно вас і тоді, коли воно ледві-ледві колишеться і тихенько гомонить. Ви чуєте в тому тихому, ласкавому гомоні величезну потужність, міць; чуєте, наче якась бадьора міць переходить і до вас, надає сили вашому тілу, бадьорості і волі духу, свіжості думкам.

Тим то хоч яка невимовно гарна, зграбна, грандіозна та мармурова ниша, що виходить з алукинського двірця на терасу, ви не довго спинитесь тут; очі ваші тільки пробіжать по велеліній, ліпленій оздобі ниші, по гнізdechабалькончиках, що висять над нею; і ви широчезними [10 сяжнів завширшки] сходами з граніту, наче не своєю силою, а якоюсь незримую потугою, поспішаєте до моря!...

Але-ж сходи не доходять до самого моря: художник знав, де спинитися; тямив, що ще кілька ступнів низше і зникне та чарівна краса моря, яка і вас потягла з тераси до себе. Ви бачити мете море, та вже наче воно стало не те, на яке ви дивилися одну хвилину тому назад.

З обох боків сходи, на біляцях, сила квіток в вазах

з білого мармуру і три пари левів, вирізаних в натуральну величину з білого мармуру. Перша пара лежить ніби пригріта сонцем і приспана гомоном моря; вона раює в спокійному сні. Друга пара, здається на 30 ступнів вище за неї, ніби тільки що прокинулася з сну і ніби прислухається: чиє ото ревіння зрушило тишу навкруги і прогнало сон її? Нарешті третя пара, зараз біля двірця, стоїть роззявивши пащі; знати, що звір оборонний; люте і ніби вірний той сторож не хоче нікого підпустити до двірця. Робота левів — істинно художницька, оригінальна, високо благородна, високо і тонко зграбна. Однак, дивлячись на неї, міні на білому мармурі впижаються буцми плями кріпацького поту. Очевидно, що замилювання високо-художницьким різьбарським твором не спроможно пересилити і прогнати думку про несправедливість між людьми, про зневолення чоловіка чоловіком!...

Я швидче кидаю терасу з усіма її оздобами і йду до моря, щоб звідсіль оглянути уся Алуку. Чари, якісь невідомі чари краси обгорнули усього мене, коли я від моря дивився на Алуку. Позад мене безкрай обшир зеленувато-блакитного моря; перед мене ген-ген на краю Алуки, височезні, дикі, суворі скелі Ай-Петрі; а на обширі між морем і горою, під блакитним перекопом неба, ясно-блакитного, ласкавого, розгорнулося похилом друге широке море зелені рокишної південної рослини. Невимовно гарно! Дивився німо, не надивився! Дивився чистим, м'яким, пахучим повітрям, дивився на повні груди і все тобі мало; примів би все те повітря животворне, влив би в себе. Раюєш і благаєш Бога, щоб не було краю сієї днини, щоб сонце стало, щоб вечір і ніч не приходили, щоб зачарованне не минало!... Зачарований стою я і не тямлю, що тут ліпше: чи море, чи гори, чи небо, чи парк? Ба, не скажеш сего? Чарів одного не роз'єднаєш з чарами другого. Одно одною додає чарівної краси і все вкупі становить божественну гармонію природи, штуки і знання!...

Море, позаду мене, не люте, не скаженіє, а тихенько гомонить без хвилі, гомонить так приязно, так привітливо, чарівливо!... Чуєш, що воно бризкає на тебе незримую, теплою ласкою і ніжнотою голубовитої немі!... Небо наче всміхається до тебе усміхом кохання молоденької красуні: здається — вона, та красуня, впижається в тебе своїми блакитними оченятами і з них ідуть незримі ті чари, що не дають тобі рушити з місця. А парк — різноманітної краси його не списати: он в однокую кутку цілий гайок магнолій, оздоблених білими квітками; он гай — каштанів; он під густою темно-зеленою шапкою гай оріхів; он — височезне шатро старих платанів; он цілий ряд олександрів; он — сосни італійські; он вічно зелені, думні лаври; он — густий гай гонких кипарисів; нарешті — пальми!... А квіток — ціле море!... От по сему зеленому морю пороскидаю гроти; грають проти сонця каскади, фонтани, стави, б'ють гірські ключі пишною водою!... Дійсне рай, і зачарований! Не скажеш, де двері з сего раю!... Шукаючи тих „дверей“, очі падають на високий шпиль Ай-Петрі: і викидається як міні, що від самого моря до підшви Ай-Петрі Алука зараз тільки вийшла з землі, навіть не вийшла, а ще тільки зараз виходить повагом: спершу виросло-вийшло море рослини, між нею дворець, мечеть, церква, далі дахи домів і чакель!... Здається, оті садки і чаклі раді-б радісенькі були рушити далі, та ба! Суворо Ай-Петрі наступила своєю скелястою підшвою і не пускає далі, говорячи: стій! Здається, суворо гора піднявшись високо, висше хмар, і захищаючи Алуку з півночі, панує над нею і сама кохає з своєї красуні!... Та разом з тим і заміряєть на кожну нинчу [людську] силу, яка-б відважилася нівечити ту красуню!...

Оглядаючи Алуку, я ожив, я помолодшав на кількадесят років; я почув, що серце моє ще незапечатане, що воно не струхло, навіть не заскоринило ще; що воно спроможно ще і жадає жити і любити!...

[Далі буде].

О. Я. Кониський.

3 ПОЕЗИЙ К. ТЕТМАЄРА.

◆ [Конець.] ◆

V.*)

Пливе човен, без якора мчить ся
По широких, розбурханих морях,
Чим раз даліше жене его вітер
В олов'яні, пошмурні простори.

По широких, розбурханих морях
Не до берега човне ти линеши;
О підводниці ти вдаривши ся скелю
І безслідно у філіях загинеш.

VI.

Вечером тихим вслухаюсь пильно
В ріки спокійні шуми;
Тихий, далекий шум той повільно
Мої колише думи.

Сонно, свobodно в світа безодні
Крилаті думи линути,
Линуть над зорі ясні, холодні
І в пустці темній гинуть.

VII.

Тямлю я тихі, ясні, злоті дні,
Час той, що наче сон від мене втік —
Бо і здавав ся раєм він мені,
Дитячий вік.

Часом здасть ся, ніби я проспав
Час той, що він від мене ще не втік —
Збуджу ся й рай побачу той, що мав,
Дитячий вік.

VIII.

Серце мов ціле в жалобі смутку!
Слухавши в темну ніч, чи серце дружно
Людське не б'ється де у сні про тебе?
Чи не зове тебе до себе тужно?

Ні — нічогісько... Лиш смереки вітром
Гойдані шуму шлють глухі акорди...

*) I IV гл. „Зоря“ Ч 9 на стор. 171—172.

Відень, 25—27. II. 1896.

Слухавши діром ти, ніхто не кличе —
Серце! ах, будь-же днес на жалі за горде!

IX.

Чи раз уже відтручене холодно,
Чи раз уже і зранене жорстоко,
Ще до людей холодних рветь ся серце,
Свій біль в непамять кинувши глибоку.

Все, все ще рветь ся в невимовнім жалю,
Все, все ще рветь ся в безнадійній тузі —
По що? За чим? Щоб знов діставши рану
В безодню смутку впасти у нарузі?...

X.

Мов ще до мене... За таку розмову
Рік туги мало... Найпростіше слово
Мов жаром серце обдає студене — —
Мов ще до мене...

Мов ще до мене... Люди нас не чують,
Слова твої нестять мене, чарують,
Як цвіточка сльозе твоє нещене — —
Мов ще до мене...

XI.

Розчарованє.

Зелів я в навілі фаль
Мрій-снів як лїмбу над водою
Тебе погідною, ніжною, — —
Як жалі мені, як жалі!

На зелені дрімучих галі,
Де з вітром граєсь жмарка сина,
Була ти так мені єдина, — —
Як жалі мені, як жалі!

Шуміли там смереки вдаль
Якимсь зітханєм безконечним;
Була ти там чимсь так сердечним, — —
Як жалі мені, як жалі!

В. Щурат

Марія Стюарт.

Трагедія в 5 діях. Написав Фридрих Шілер.

З німецької мови перевірявав Б. Грінченко.

[В. Чайченко.]

— [Далі.] —

Пятий вихід.

Марія Кеннеді.

Кеннеді.

Ой, що зробили ви! Розлютувавшись
Вона пішла — пропали всі надії!

Марія.

Пішла розлютувавшись, з смертю в серці!
(Падає на шию Кеннеді).

О, як же легко, Ганно, стало! Врешті
За стільки років муки і зневаги
Я німстою на мить хоч упилась!

Із серця мов гора упала: я
Встремилася в груди ворогови ніж.

Кеннеді.

Безщасна! Божевільство потягло вас!
І ти вразила, що її вблагати
Не можна! У руках у неї смерть, —
Бо королева, — ви-ж перед коханцем
Її зневажили!

Марія.

Еге, стояла

При Лейстері її, — він бачив те,
Як з високости її зіпхнула, —
Мені це надавало більше сили.

Шестий вихід

Ті, що й перш. Мортімер.

Кеннеді.

О, пане, що зробилось!...

Мортімер.

Чув усе!

(Показує Кеннеді, щоб відійшла до дверей, а сам
підходить ближче. Усе виявляє в йому запал).
Ти побідила, в пил її втопталася!
Державницею — ти була, вона-ж
Злочинницею! Я молюсь на тебе,

URBANA-CHAMPAIGN

Перед твоєю мужністю схиляюсь,
У саяві, як величя богиня,
Стоїш передо мною ти тепер.

Марія.

Чи бачили ви Лейстера? Листа
З дарунком віддали? Кажіть же, пане!

Мортімер

(палкими очима на Марію дивлячись).

Як гнів державний осяває тебе!
Як виявив мені твою красу!
Найвродливіша ти за всіх у світі!

Марія.

О, заспокойте, пане, ви мене!
Що лорд казав? Скажіть, чи є надія?

Мортімер.

Що? він? Страхополох нікчемний він!
На його не надії покладати,
А гордувати треба їм, забути!

Марія.

Що ви сказали?

Мортімер.

Він вас обратує!
Своєю зробить! Він се — вас! Нехай
Він зважить ся. Бо перш за це зо мною
Хай до загину беть ся він.

Марія.

Йому листа не віддали? Тепер
Все гине! Так ви

Мортімер.

Любить боязкий життя!
Хто хоче ратувати тебе і взяти,
Той мусить смерть без ляку обнімати!

Марія.

І не пособить він?

Мортімер.

Про його буде!
Що зможе він і на що нам воно?
Ні, обрату я тебе, я сам!

Марія.

Ах, що ви зможете самі зробити!

Мортімер.

Себе ти не дури, немов сьогодні
Те саме, що й учора. Бо відкопи
Пішла від тебе королева й ваша
Розмова так скінчила ся — усе
Загинуло, надій нема на ласку!
Нам треба діла, смілости — віддати
Тепер усе за все, що дороге.
Ще не свині — на волі будеш ти.

Марія.

Що кажете? сю ніч? Чи се-ж можливо?

Мортімер.

Послухай, на що зважили ся ми.
В одній каплиці нишком я зібрав
Товаришів, і там ми сповідались,
І пан-отець прощення дав гріхам
Вже зробленим і тим, що мають бути.
Запримчили ся в останнє ми,
Готові ув останню дорогу.

Марія.

Страшні приготування!

Мортімер.

У ночі
У замку будем, — ключ у мене, Варту

Ми убємо і вхопимо тебе.
Усі умруть від нашої руки,
Щоб сповістять не міг про наш учинок
Ніхто, ані одна душа жива.

Марія.

А Друрі? а Павлет, доглядач мій?
Перш кров усю свою вони проляють...

Мортімер.

Впадуть найперш і від мого кинджалу.

Марія.

Як? дядько ваш? ваш другий батько сей?

Мортімер.

Від рук моїх умре! Його я вбю!

Марія.

Страшнє злочинство!

Мортімер.

Вже усі злочинства
Простились наперед. Найгірше можу
Зробить — і хочу!

Марія.

Страшно, страшно се!

Мортімер.

Я королеву вбив би, як би треба:
На те я на причасті заприсяг ся.

Марія.

Ні, Мортімере! Перш ніж стільки крові
За мене...

Мортімер.

Що там кров усіх людей
Є проти тебе і мого кохання!
Хай світ завалить ся, потоп хай другий,
Розливши ся, живе все поглине, —
Дарма мені! І швидко світ загине,
Ані-ж тебе зречу ся я!

Марія (поступаючись назад).

О Боже!

Що кажете, як дивитесь ви, пане?
Лякайте мене.

Мортімер (з непевним
поглядом, виявляючи тихе божевілля).

Життє — то мить.
Одна, і смерть є також тільки мить.
Нехай мене потягнуть у Тибурн*)
І тіло хай кліщами будуть рвати, —
(Кидаючись до неї й хочучи обняти).
Аби тебе, коханую, обняти!

Марія (оступаючись).

Геть, божевільний!

Мортімер.

І на грудях цих
З цих любих уст кохання...

Марія.

Геть! пустіть!
Благаю вас, пустіть!

Мортімер.

Той божевільний,
Хто щастя не обійме, як сам Бог
Йому дає. Тебе я обрату,
Хоч би і тисячу разів умер!
Я обрату!... І я свідчусь Богом
Самим, що мусиш ти мою бути.

Марія.

Чи вже-ж і Бог мене не оборонить?
Страшна доле! люто ти караєш:
З страху мене у страх новий штовхаш.

*) Місце в Лондоні, де колись карано
людей на смерть. — Е. Г.

Чи народилась я, щоб божевілле
Будити? А зненависть і любов
Єднають ся удвох мене лякати?

Мортімер.

Тебе люблю так палко, як вони
Ненавидять. Вони тобі бажають
Зрубати голову і шию цю,
Сліпуче-білу, хочуть перетяти:
Віддай же богові утіхи те,
Що мусиш ти зненависти віддати!
Цією вродою, що не твоя вже,
Кохання ущаслив, дай раювання!
З шовкових кучерів твоїх, що смерті
Холодний вже призначено їх, ти
Кайдани вічній мені силети.

Марія.

Які слова я мушу чути! Вас
Моє нещастє мусіло-б спинити,
Коли моя корона не спиняє.

Мортімер.

Вже з голови тобі корона впала,
Величності земної вже нема
У тебе. Спробуй лиш, державне слово
Скажи, — чи з'явиться твій ратівник?
Тобі нічого більше не залилось,
Сама краса небесная твоя.
За неї зважусь я на все, за неї
Іду назустріч катовій сокирі.

Марія.

Хто від його шаленства обратує?!

Мортімер.

Які діла, така за їх і плата.
За віщо сьмільний ллє кров свою?
В житті-ж найбільше добро — життє, —
Дурний, хто витрача його даремно..
І спершу хочу я на грудях цих...
(Тулить її палко до себе).

Марія.

Від оборонця боронитись мушу?

Мортімер.

Та не безчула-ж ти, і світ тебе
Обвиновачує не за холодність!
До слів палких кохання ти схилялась,
Вщасливила ти Річчія сьмільця
І навіть Ботвель міг тебе узяти.

Марія.

Як сьмієш!...

Мортімер.

Він тобі тираном був:
Кохавши ти, тремтіла перед ім.
Коли тебе узяти можна страхом,
То неклєм свідчусь...

Марія.

Геть! ти божеволів!

Мортімер.

Так ти й передо мною затремтиш!

Кеннеді (вбігає).

Йдуть! Узброєним народом повен
Вже сад увесь.

Мортімер

(палко хапаєть ся за шаблю).

Я буду боронити!

Марія.

О, Ганно, визволь з рук його мене!
Де я, безчасна, захисток знайдю!
Якім святим молити ся я мушу?
Насильство тут, там дожидає смерть.
(Втікає в будинок Кеннеді за нею).

Семий вихід.

Мортімер. Павлет та Друрі стурбовані вбігають. Почет біжить через сцену.

Павлет.

Зажніте браму! підніміть мости!

Мортімер.

Що, дядьку, се?

Павлет.

Де душогубка? де? Тягнїть її у темну темницю!

Мортімер.

Що сталося? що зробилося?

Павлет.

Королева... Чортячий замах!... проклята рука!...

Мортімер.

Якая королева? га?

Павлет.

Англійська... На улиці вона... її убито...
(Поспішаючи іде в будинок)

Осьмий вихід.

Мортімер, а тоді скоро Океллі.

Мортімер.

Чи я не збожеволів? Чи не біг Хтось кричучи: убито королеву? Ні, це приснилось. Що в думках було — Те уявив хворобний пал мов справжнє. Хто йде? Океллі. Зляканий який!

Океллі (вбігаючи).

Тїкаймо, Мортімере! гине все!

Мортімер.

Що гине?

Океллі.

Ніколи казати, — тїкай!

Мортімер.

Та що зробилося?

Океллі.

Соваж скажений...

Зняв руку він...

Мортімер.

Так правда?

Океллі.

Правда! правда!

Тїкай!

Мортімер.

Її убито, і Марія — На троні!...

Океллі.

Вбито? Хто сказав: убито?

Мортімер.

Ти сам.

Океллі.

Вона жива, а нам всім смерть.

Мортімер.

Жива?

Океллі.

В одежі зброя зупинилася,
І Шрусбурі відняв киджал у його.

Мортімер.

Вона жива?

Океллі.

Жива на нашу смерть.
Тїкаймо! Обступають гай уже.

Мортімер.

Та хто-ж се божевільство учинив?

Океллі.

З Тульону Варнабіт, — він у каплиці Сидів замислений, як нам чернець Проклін той виясняв, що папа кинув На королеву. Він хотів коротчим Шляхом, найближчим, досягти мети, Щоб визволити замахом одним Святую церкву і собі придбати За діло мученицького вінця. Про це сказав він пан-отцеві тільки І на шляху до Лондону вчинив.

Мортімер (довго помовчавши).

Еге, тепер ти вмерти мусиш. Навіть Тобі твій янгол вже загин готує.

Океллі.

Скажи, куди тїкаси? Я сховаюсь В лісах північних.

Мортімер.

Хай тобі щастить!

А я зостанусь: ще її в останнє Обратувати спробую, а ні — То з нею вкупі ляжу я в труні!
(Розходять ся не в один бік).

[Далі буде].

Т. Шевченко в дорозі з заслання.

[2 серпня 1857-ого року до 27-ого березня 1858-ого року].

Критично-біографічний нарис.

— Написав О. Я. Кониський. —

[Далі.]

VI.

Ми вже відаємо, що Шевченко дуже любив театр і музику. Знаємо, що ще коли жив у Ширяєва, а тим паче коли сприятелів ся з Брюловим, він часто ходив до театру і на концерти. Опинившись на заслання він десять років не був ні в театрі, ні на концертах; не чув ні драми, ні опери, ні взагалі музики, не зазнав жадної людської громадської розваги без казарменно-військового характеру. Задля кожної більш-менш освіченої людини, тим паче задля художника-поета, такий „піст“ вельми тяжкий.

І коли у Шевченка прокинуло ся в Нижньому Новгороді бажання задовольнити отсю людську потребу громадськими та товариськими розвагами, до яких він звик за молоду в Петербурзі, то се було цілком натурально.

Однак в Нижньому Новгороді не геть-то багачко було такої розваги. Був добрий будинок театральний; але сталої трупи не було. Приїздила вона тільки на ярмарок та інколи зимою, коли трапляли ся „вибори“, або який иньчий зїзд шляхти.

Зимою р. 1887 мусіла зібрати ся до губерньського міста шляхта на пораду по приказу царя „про скасування кріпацтва“. Трупа прибула заздалегідь до сего зїзду і розпочала спектаклі 1. жовтня драмою Потєхіна „Судь людской не Божій“. Шевченко, натурально, ходив на спектаклі доволі часто, хоча ні гра акторів, ні репертуар не задовольняли його. Драму Потєхіна він справедливо признає „ка-зна-чим“. Сподобала ся йому тільки оркестра: вона добре грала Моцартову увертюру з „Дон-Жуана“. Другим разом він був

в театрі 5. жовтня і каже, що „вперше бачив драму Коцебує „Сынъ Любви“. Головну роль грала артистка московського театру Васильєва, грала натурально, благородно, а всі останні по партяцьки“.¹) За тиждень він знов в театрі і помітив, що „молоденька акторка Піунова грала натурально, граціозно. Легенька, жартовлива роль пристала їй і до лица і до віку“. Молодість і свіжість Піунової звернули на себе Тарасову увагу, до того-ж і цілий спектакль випав добре. Виходячи з театру, він нехотя згадав Петербург і подумав собі: „А які то там тепер спектаклі? Хоч би одним оком подивити ся“.²)

З того дня Тарас починає частіш ходити до театру, знаєжми ся особисто з акторами і перебувати в товаристві їх. Найбільш подобали ся йому актори Володимиров, Платонов, Климовський і Піунівна.

На око, здавалось би кому, що Шевченкови нічого вельми нудьговати та сумувати! По всему місту і по всіх станах його людности, є у його і нові знаємі і нові приятелі. Від поїздки в Оренбург його визволили: 23. жовтня прийшла з Оренбурга від генерал-губернатора відповідь, що Шевченкові заборонено їздити в столиці і що він перебувати ме в Нижньому Новгороді під потайним доглядом поліції. Звістка ся вразила Шевченка. „Гарна, каже він, — отсе воля! Собака на припони!“³)

¹) „Записки“, стор. 134.

²) ibid., стор. 157.

³) ibid., стор. 137.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

І от ми бачимо, що Тарас все таки нудить ся, сумує, чує себе серед натовпу самотнім. Такі натури як Шевченко часто-густо зазнають самотности, хоч серед якого натовпу, коли біля них нема душі близької, нема серця спорідненого.

У Тараса в Нижньому чимало було приятелів; але то були приятелі чоловіка-страдальника, покараного тяжко, не по заслугі: йому серед тих приятелів бракувало людини, щоб розуміла його українську, національну душу; щоб розуміла і серцем спочувала його думкам і ідеям. Хоч і як добре йому в Н. Новгороді, але він чув і бачив, що він на чужині, та ще й на припоні!... Душа його рвала ся летіти до любові академії, до друзів Українців. Раз якось під годину такої нудьги серце шепнуло йому добру думку, покликати до себе Куліша, Щепкина і Лазаревського.

Михайло Семенович Щепкин був щирий і давній Шевченків друг. Давно єднали їх і обставини і погляди і думки. Щепкин, як і Шевченко — син кріпака і самоук з геніальним талантом артиста. Як і Шевченко — він власними силами протоптав стежку в сферу людей освічених; в сферу ліпших людей свого часу. Погляди його, соціально-моральний і національний світогляд сходили ся з Шевченковим. „Опіка“ не минула і його. Коли йому йшов вже 70-й рік його віку, московський генерал-губернатор Закревський зареєстрував його до гурту „неблагонадеждных“ і дав аттестацию, що „Щепкинъ желаетъ перевороту и на все готовъ“. Такою думкою Закревський переняв ся з того, що довідав ся, що на одній вечірці Щепкин радив драматургам, щоб вони теми задля драм брали з творів Герцена.

З Шевченком Щепкин спізнав ся і сприятелюв ся ще за кілька років до заслання Тараса.

12. листопада Шевченко пише до Щепкина: „Друже мій давний! Друже єдиний!... Як би то нам побачити ся, як би то нам часиночку подивити ся один на одного; хоч годиночку поговорити... Я ожив би, я напоїв би серце своє твоїми тихими речами, неначе живущою водою. Тепер я в Нижньому Новгороді на волі, та на якій волі! як собака на привязі. Так щоб подивити ся на тебе, великий мій друже, я, сидючи отут, отщо видував: чи не найдесть ся коло Москви якого села, або хутора з добрим чоловіком? Як що можна буде побачити ся нам і поколядовать на сїх святах, то поколядуємо укупі!“¹⁾

Щепкин зараз дає відповідь, що можна їм зїхати ся в селі Никольському [матність його сина] за 40 верстов від Москви і додає: „а коли така поїздка буде тобі через що небудь неможливою, то я сам приїду в Нижній, не на те тільки, щоб побачити ся і поколядовать укупі, а щоб побалакати про дещо богацько. Може моя стара голова наведе й твою на добру думку“.²⁾

Невиможно мусів зрадіти Тарас з такої відповіді Щепкина і 5. грудня між иньшим пише до Куліша:³⁾ „А що як би і ти забіг за ним [за Щепкином] та вкупочці і прилетіли-б до мене... Тут би ми порадили ся з старим майстром і про твої записки і про моє нікчемне добро. Прилітай, мій голубе сивий, хоч на тиждень; хоч на один день... Я жду тебе, а ти стань міні за рідного брата“. Посилаючи отсей лист Шевченко каже собі на думці:⁴⁾ „Який би я був щасливий, коли-б стало ся так як я бажаю! А чей же може й станеть ся!“

Ні, не стало ся, або певніш сказати: стало ся та не зовсім так. На огонь щиро-сердних, радісних сподіванок поета, Куліш линув цебром холодної води:⁵⁾ „Не подобає міні, — відповів він Тарасови: — їздити на розмову до тебе в Нижній; бо про тебе побивають ся, як би тебе залучити до столиці; якже піде слава, що вже й тепер до тебе збирають ся земляки, як жиди до рабіна, то, гляди, й попусесть ся твоє діло у великих панів“...

Не поїхав і Лазаревський з Артимовським. Тільки Щепкин не підляг холодним гадкам і зробив те, що казало йому серце! Поїхав.

„Сьогодні [23. грудня], — писав Шевченко до Осипова¹⁾ — жду до себе дорогого гостя з Москви. І кого-б, ви думали, я так третяче дожидаю? Семидесяти-літнього знаменитого старця Михайла Семеновича Щепкина! Чи не правда-ж, що дорогий гість? Та ще який й дорогий, єдиний! І справді, се єдиний і щасливий чоловік між людьми. Дожити до такого старого віку і зберегти всю свіжість моральну. Се річ незвичайна. Ми не бачили ся з ним від року 1847 і як міні заборонено їздити до столиці, то він старець-юнак, не вважаючи на мороз і фугу, їде за тим єдине, щоб мене поціловати. Чи не правда-ж: юнак і який же юнак сердешний, палкий! Я горджу ся моїм старим, моїм геніальним другом і горджу ся справедливо“.²⁾

Дійсно з радощів Тарас тремтів: „Після завтра, — читаємо в його журналі — я обійму, мого старого друга!... Який я щасливий! Не багатьох з нас Бог наділив такими повними радощами. І вельми-вельми не багатьох таких людей, що, доживши до осьмого десятика, зберегли таку поетичну свіжість серця, як Щепкин. Щасливий патріарх-артист“.

Радощів Тарасови додала ще й графиня Толстая, подаючи йому надію, що може й пустять його до столиці в Академію. А 24. грудня саме на кутку у Тараса був „праздникъ праздникъ и торжество изъ торжествъ!“ О 3-тій годині ночі приїхав Щепкин...³⁾

Шість день раював Шевченко; шість день Щепкин був у Н. Новгороді і тричі грав на сцені, виступивши один раз в найліпшій з своїх ролі, в ролі Чупруна [жарт Котляревського „Москаль чарівник“].

Одним ментом задля Шевченка минули ті щасливі шість день. На превеликий жаль у нас нема жадної звістки про що переважно йшла тоді бесіда у Тараса з Щепкином? В Тарасовому журналі, за дні перебування Щепкина у Н. Новгороді з 25 до 29 грудня нічого не записано; а 29-ого читаємо: „О 1-ій годині ночі поїхав від мене Щепкин. Я, Овсянников, Брилкин і Олійников провели мого великого друга до першої станції. Шість день повного радісного життя! І чим я відплачу тобі, мій єдиний друже? Чим заплачу за отсе щастє, за отсі радісні, солодкі сльози? Любовю? Таке я давно люблю тебе. Молитвою? Опріч щирої молитви за тебе я нічого не маю“.

І другого дня поет ще не прийшов в себе після чарівного гарного видіння: все ще перед очима у його стояли: Горюдничий [„Ревізор“ Гоголів] Михайло Чупрун і Любим Турцов [„Бєдність не порокъ“ Островського]. „Але якравий і блискуче-промінистий, більш за великого артиста, стоїть великий чоловік, що рохманно так усміхаєть ся, мій друг, єдиний, мій щирий, мій назабутній Михайло Семенович Щепкин!“⁴⁾

Щепкин налив Тарасове серце повно до краю високим вражінням: воно било великою, може чи й зримою кому хвилю високого духа і серця. Та хвиля пригноблена була десяти років. Вражіння чистого, огрійливого була сила-силенна: виливши частиночку його в журналі, Тарас частину виливає в листі до графині Толстої, писаному 2. січня р. 1858. „Я щасливий, — пише він, — без краю щасливий, маючи такого друга, як Щепкин... Він трома спектаклями довів Нижегородців до тремтіння, до захвату, а мене переніс, не на сєме, а на семидесяте небо... Яка жива, свіжа, поетична натура! Великий артист, великий чоловік і, кажу гордо: мій найширший, найніжнійший друг. З отсего, через край повного, щастя я був не при собі і не спроможен був взяти ся за перо, щоб написати до вас“.⁵⁾

Знов і з листу до Куліша,⁶⁾ писаного за тиждень після виїзду Щепкина знати, що почуттє радощів не втихомирило ся, не улягло ся в Тарасовому серці. „Наробив він міні, отсей старий [Щепкин] лиха: і досі ще ходжу, неначе з тяжкого похмілля від його колядок. Учистив старий, аж пальці знать! і де у його взяла ся така жива, сердешно тречуща натура? Диво, тай годі!“

[Далі буде].

¹⁾ „Основа“, 1861, кн. X, стор. 12. ²⁾ „Чалий“, стор. 109. ³⁾ „Основа“, 1862, кн. 4. ⁴⁾ „Записки“, стор. 150. ⁵⁾ „Чалий“, стор. 109.

¹⁾ „Основа“, 1862, кн. IV, стор. 29. ²⁾ „Записки“, стор. 155. ³⁾ ibid, стор. 156. ⁴⁾ „Русская Старина“, 1877, кн. X. ⁵⁾ „Основа“, 1862, кн. V.

Original from

Французський декадентизм в польській і великоруській літературі.

Написав В. Щурат.

— [Далі.] —

Відси й повно в поезіях декадентів описів трупів і гниючого тіла, мальованих найякіршими і найдосаднішими словами. Тим робом декадентизм повертає до примітивних способів, уживаних взглядом дітей, котрі, будучи вражливі виключно на зміслові спостереження, не суть в силі розуміти других. До тих средств декадентської штуки треба зачислити і стиль, котрий з тими средствами стоїть в тіснім звязку і є від них залежний. Теофіл Готє, від котрого виводять свій рід декаденти, здефініював стиль зблязованих і здепервованих поколінь в той спосіб: „Стиль той, в протиставленню до класиків, котрі ждали перше всього ясности, повинен бути повен тіни, щоб могли в ній вільно рухатися мари пересудів і безсонних ночей, нічні страхи і кожним рухом буджені докори совісті, страшні сні і фантастичні поняття, котрим дивувався би сонний день, коротко все те, що темного, страшного й невимовного криєся в душі людської“.

Павло Бурже виразився, що декадентизм означає хоровитий стан суспільности, в котрій, як в замираючій організмі, є багато непридатних комірків. І справді — тими непридатними комірками можна вважати декадентів. Слова Буржета згадують ся і з поглядами М. Нордау, котрий доводить, що декаденти бувають по більшій частині гістериками, або ненормальними людьми, маттоїдами, як їх називає Льюїс, або одиницями пораженими на поодиноких пунктах умисловою хворобою. Одним симптомом тої хвороби можна вважати їх сильний еготизм — се-б то те, що їм трудно приходити ся примінитися до загально принятих обичаїв, принципів і форм. А се як раз і становить головну ціху сучасних декадентів, котрі, силуючись бути оригінальними, вишукують собі окрему мову, форму, зміст і етику, а навіть окремі дурниці. Другим симптомом тої-ж хвороби вважає Нордау нахил декадентів до мальовання гидких і викликаючих відразу предметів, нахил до бруду, що можна спостерегти також у маттоїдів і взагалі божевільних, в котрих між иньшим також зміел пюху робить ся аномальний.

При виборі настроїв, гідних артистичної обробки, належало декадентам по давньому руководити ся строгими принципами, так само як і не всі людські чувства і діла варті того, щоб їх мальовати в поезії. Щоби показати на прикладі, що артист не може брати від свого твору першого ліпшого предмету, я вкажу на музику. А вже-ж в музиці не всі звуки дають ся слухати

в симфонії: є цілий ряд звуків, котрих покористуватися не спробує ні один композитор. Тимчасом французькі декаденти, символісти та імпресіоністи почали мальовати в своїх поезіях настрої прямо неприличні. Бажаючи-ж виразити їх в літературній формі, вони замість точних, ясних порівнянь стали уживати неясних, щоб лиш укрити правдивий зміст твору перед оком небачного читача; уважний читач бачив єго докладно. Другі-ж декаденти, не дбаючи про якість настроїв, не відріжнюючи головного настрою, визваного описуванім предметом, від приладкових і побічних, віддавали ті настрої зовсім механічно і тим до краю баламутили читача, в котрого побічні вражіння, що могли бути зовсім иньшого рода, затемнювали головне вражіння. Вкінці й сам символізм дістав небажаний і негарний характер. Замість уживати символів ради прояснення думки, як їх уживають в математиці, символісти почали їх уживати так, як їх уживають в шарадах. Правда, розвязка й відгадування шарад може те-ж становити приємність, та се не має нічого спільного з артизмом, а тому й твори більшости символістів є зовсім не артистичні. Вони не то що не помагають читачеві орієнтуватися ся в проважних, але ще й утруднюють се.

Такі більше-менше характеристичні ціху французьких поетів декадентів. Додати мушу, що у Франції декадентизм є витором на часі, плодом літературної гіперпродукції і переситу. Французька поезія, переживши всі можливі фази свого природного розвитку, стоїть перед питанням: куди йти далше? Поки на се питання знайдець ся в неї відповідь, вона бавить ся, як знає, — в декадентизм. Вільно бавитися Франції, та не вільно тому, в кого є ще обовязок кінчити недокончене діло. Соки довгим і плодовитим життям знищеного організму можуть в євбійім і молодім організмі лиш заштити зарід передчасного розкладу і смерті. В першій мірі я маю тут на увазі літературу Славян.

Між славянськими літературами я бачу три, на котрих відбили ся більше або менше сильно поетичні напрями нової французької школи, — всі ті три літератури північні: чеська, польська і великоруська. Про чеський декадентизм годі мені говорити тепер, коли в нас чеська література взагалі дуже мало звана. В польській літературі ряд поетів-декадентів є вже нині досить звисний. Вчений польський критик Н. Хмельовський зачислив до них молодих поетів: Зенона Шшемницького [Міри-яма], А. Лянгого, Артура Опімана, Станіслава Россовського, Кароля Тетмаєра, Люціана Ридля, Константина Гурського, В. Вольського і В. Рачин-

ського; я додав би сюди ще й наймодшого Людвіка Щепанського. Перше місце між ними належить безперечно Зенонови Шшемницькому, та лише з огляду на загальну вартість єго поетичних творів. Декадентського в негативнім значінні є в него дуже мало; за те дуже багато в додатнім. Образовавшись на найкращих декадентських поетах Франції, як Боделєр, Гарокур, Верлен і др., Шшемницький не забував познакомитися і з другими добами французьких і прочих європейських літератур, хоч би і середовічними. Переживши від французьких декадентів передовсім найштучніші форми стиха і строфи, перейнявши від них і поетичну декорацію, він при всім тим задержав артистичну міру і прозорість класиків. Декадентизм в него заміняє лиш зверху: на формі строфи і в заголовках. Зміст поезії дуже рідко засьмічений в него декадентською хоптою, хоч не вільний від неї. Бувають і тут декадентські замахы, як пр.:

„Blaski zachodu zgasły w barw symfonii,
Wkrąg cicho. W ciszy pieśń pełna harmonii...
(„Z czary młodości“. Kraków 1893, str. 46.).

Або так:

Światłość się leje rzeką, wodospadem
Śród ciemnych liści cicho się roztrąca
I spada ku mnie jasna, zimna, drżąca
Śnów, arabesk i mar światnym gradem...
(Op. cit., str. 52.).

Або:

Symfonia światel gra nieprzerwanie...
(Op. cit., str. 66.).

Ті симфонії раз „barw“, а другий раз „światel“, та „światłość“, котра „leje się rzeką, wodospadem“, а потім паде „jasna, zimna, drżąca“, вкінці й тої „światny grad snów, arabesk i mar“ — все те декадентська декорація, з котрою на кождім кроці можна спіткати ся. Таку-ж декорацію, такі високопарні слова видко і в других стихах, н. пр.:

Z tarczy miesiąca trupio-sinej
Przez chmur puszyste hermeliny
Ironii wiecznej tajemnicę
Potworne się wykrzywił lico,
Jak wiekiusty oścień winy...
(„Świat“ пік VII. стор. 246.).

Або:

Lazurowe w mgłach znikną libelle
Akacyowy puch ziemię zasłieli...
Ach jak ciemno dziś w duszy kościele!
Na cmentarzu wkrąg leż asfodeli i т. д.
(ibid.)

В тім самім стиху стрічаємо не лиш „lazurowe libelle“ але й „lazurowe sny“, „lazurowe czar-ziele“, і такі иньші лязурові річи. В Шшемницького в тій декорації видно все ще міру; у других в ній губить ся думка й сенс. Тим то й годі Шшемницького вважати декадентом в повнім того слова значінні. Він або декадент в додатнім значінні, або

поет, що поклав собі засаду: „штука для штуки“ — одно-ж і друге не виключають себе. Те саме можна сказати про А. Лянґо, Артура Оппмана і Станіслава Россовського, котрий, маючи образки з буденного життя нахилиється до імпресіонізму. Кароль Тетмаєр, безперечно один з найспосібніших молодих польських поетів творить теж в дусі гасла: „штука для штуки“, однак, не посідаючи читання Ішесмицького і других, він мимохіть остав більше оригінальний, свій. Та на лихо при вельми оригінальній плястичній формі стиха можна подібати в него й оригінальне убожество думки, яким пописують ся свідомі декаденти Люціан Ридель, К. Гурський, В. Волоський, В. Рачинський

і Л. Щепанський. — Найхарактеристичніший між ними будуть Люціан Ридель і Людвік Щепанський, оба на щасте чи нещасте наслідувачі Верлена і Роліната. Проби малювання настроїв безпричинної туги, в чім є майстер Верлен, бачимо і в Ридлі. В стиху „O zmroku“ („Świat“, 1892, ст. 410), описавши плястично в формі спомину картину самотного озера в лісі, він кінчить так:

„Ale napróżno patrzę moje oczy
Mgły z nad topieli wstają coraz bledsze,
Wszystko przedemną mąci się i mroczy,
Raj mój się z wolna rozplywa w powietrze
I płakać mi się chce dziecięciem płaczem,
Chociaż sam nie wiem, ni za kim, ni za czem“.

Не менше вдатно наслідує Ридель Роліната в малюванню неврастенічного

страху перед темнотою в сонеті „Echa pocy“ („Świat“, 1892, ст. 5.):

„Lampa gaśnie i rzuca konwulsyjne błyski
Na leżącej przedemną książkę białą kartę...
Do duszy mi wpełzają dziwne niepokoje,
Przypominają mi się dawne nianiek baśnie
I bojaźń mnie ogarnia... Czego ja się boję?
Zdaje mi się, jak gdyby o tej chwili właśnie
Ktoś z mych najdroższych konał, szepcąc
[imię moje].
Kto? — Nie wiem... W której stronie? —
[Nie wiem... Lampa gaśnie“.

Тут, як бачимо настрої представлені дуже гарно. Лиш „konwulsyjne błyski“, „blask rudy“ і „kamienna cisza“ могли-б нагадувати зманерованого декадента. [Конець буде].

ЗАПИСКИ, ВІСТКИ І ЗАМІТКИ.

„Прикарпатська Русь вь XIX-мь вѣцѣхъ вь житєписяхъ и портретахъ еи дѣятелѣхъ“. Автор „Галицко-руської бібліографії XIX столѣття“ Іван Ом. Левіцький задумав приступити ще в сім 1896 році до видання нової своєї праці під повисшим заголовком. Як довідуюсь я з проспекту нам надісланого, нова ся праця обійматиме в позбуччїм порядку около 2000 біографій всіх на австрійській Русі замітніших діячів, котрі в якім небудь напрямі культурного нашого життя зложили свої офіри на жертвеннику народного прогресу і стали ся тим способом учасниками і подвижниками того культурного руху, котрий нашому народови заporučає заняття достойне місце не лиш між численною родиною славянських племен, але також і між иньшими культурними народами. В „Прикарпатскої Русі“ будуть поміщені житєписи: владик, членів капітул, професорів і знаменитих учителів, щиріших для народної справи достойників держави, писателів і журналістів, славніших проповідників, людей політики, композиторів, малярів і иньших артистів, послів соймових і державної ради, людей що стояли і стоять на чолі наших народних інституцій, промисленників і рукодільників та замітніших людей зпід курної стріхи. Що до часу, то будуть узгляднені житєписи людей, почавши від трудовників, котрих рік 1772 захопив при житю, а скінчивши на діячах наших днів. Автор представляючи житє-бутє поодиноких людей, не думає запускатись в оцінку їх діл з становища критики нинішних часів, але переносячись в їх часи, коли вони жили і виступали, на тлі тодішних обставин, з уваглянням того ровеня культурного, в якім Галицька Русь находилась, представить їх діяльність. Сеї засади буде придержуватись автор при житєписях діячів новішого і найновішого періоду. — Судячи після „Галицко-руської бібліографії XIX столѣття“, котру критика узяла за гарт

ваірцем бездоганної бібліографічної роботи і до якогось ступня монументальною працею, якої на полі бібліографії не мають і багатші славянські літератури, треба надіятись, що заповіджене діло Ів. Ом. Левіцького буде визначатись рівною старанністю і докладністю. Від себе поставимо до автора зовсім оправдане бажанє, щоби „Прикарпатську Русь“ видав в рідній мові [а не в московській, як се на жаль вчинив з першою своєю працею, хоч і не осягнув задуманої мети], до котрого то обовязку яко Русин чейже повинен почуватись. Тоді й Русини мати муть обовязок підперти працю автора численною передплатою.

Василь Лукич.

Дрібні причинки до житєписи Федьковича. I. Деякі замітки про Федьковича з листу п. Дмитра Нікіфорія навів я уже торічного року в розпрані під надписею: „Чи можна Федьковича Косованом звати“. Тут подаю решту з них:

„Перед роком 1830 з'явив ся Адольф Гординський де Федькович в Сторонці Путилові. Тут був мандатором і оженив ся з вдовою Дашкевичевою. З того подружжя уродив ся Юрій. Отецьке подружжє не було щасливе. Мама его Анна, попівська донька, одовиця, отець-фудульний [гордий] Лях; — непорозуміє попестило Юрія уже з колиски“. П. В. Волянський доповняє то ось як: „Гординський зле жив з жінкою, а причиною того був він сам, яко чоловік без характеру, тиран, сатрапа, понижає жінку і зневажав єї, уважаючи себе за щось більшого, висшого.“

З побуту Ф-ча в Чернівцях р. 1859-ого розповідає п. В. Волянський таке: Коли Федькович приїхав до Чернівців, приділений до тамошного гарнізону, то не заїхав до батька, тільки до готелю під Чорним Орлом. Батько его був тоді директором табулі мійської. Він довідав ся о приїзді сина, післав поліціянта до готелю з приказом, щоби

той переніс синові річи до него. Так і стало ся — але без відомости Юрія. Коли-ж син про се довідав ся, післав жовніра von der Hauptwache до дому батька, щоби той відобрав его річи. Чи батько видав річи свого Юзя, того вже п. В. Волянський не памятає. Опісля почав Адольф Гординський безнастанно допоминати ся, щоби Юзю прийшов до него на обід. Тож він остаточно рішив ся прийти до батька. Прийшовши привитав ся холодно, відомив шаблю, повісив на шарагах, почим обидва зараз сіли до обіду, але Юзю ані слова не промовив до батька. Тоді батько дорікає єму такими словами: „Przedstaw sobie, kochany Józiu, że ty jesteś ojcem, a ja twoim synem: przychodzę do ciebie, i ani słowem do ciebie się nie odzywam“. По тих словах Юзю встає, приймає шаблю, бере шапку, тай виходить з хати. Так гнівав ся Федькович на свого батька за те, що він віддав его до війська та й за те, що з мамою зле обходив ся. „Нехай єму Бог простить за кривду мамину“, говорив нераз Федькович до п. В. Волянського. — Про послідню візиту Юрія у его батька розповідає той сам очевидець ось що: П. Василь Вий перебував довгий час у Адольфа Гординського, а видаючи, що він смертельно хорий, залєґував до своєї матери в Ростоках, щоби вона наклонила Юрія, аби приїхав до батька, бо цілий масток піде в иньші руки. В кілька день після того, з'явив ся Федькович зі своїм Юзєм. Обидва в постелах, з бесатами на плечех, стали на ганку і запитали п. Василя Волянського гучульським звичаєм: „Чи приймете до хати?“ На его запросини увійшли в хату; Юзю затримав ся в першій покою, а Федькович поступив до дальшої комнати, до ложа смертельно хворого батька.

П. Д. Нікіфорян написав отсе: „Федькович видав перший вираз в прощій наріч, що ворогами Русинів є Волюхи, Поляки і Німці. Сей вираз спо-

водував неужного хлопа до вічної борби, в котрій бідний хлоп змушений вічно падати“. Ті слова п. Нікіфоряна ми хочемо розуміти так, що Федькович учив Гуцулів політики і патріотизму.

З часів коли Федькович був інспектором шкільним [окружним] оповідає п. Нікіфоря: „Яко інспектор впровадив Ф—ич у всіх школах свого повіту [вишницького] плян науковий віденський. Той плян позичив був від одного учителя віденського, з котрим служив у війську. Він скликавав учителів на приватні конференції, познакомив їх з тим пляном і наказав остро, щоби єго ввели в житє. Красва власть або міністерство не знали о тім нічого“.

II. П. Я. оповідає: Федькович, проживаючи в Чернівцях, любив поїхати не раз на „Бесіди“ до 10-тої години вечером, а опісля ішов на пиво. Там сидів так довго, аж поки знакоми [наколи які були] не порозходили ся, бо він хотів вертати сам оден до дому деє так коло 12. години. Се мало свою ціль. По дорозі аустрінував не раз якого лямпара, або иньшого такого чоловіка, поздоровкав ся з ним, став, поговорив людяски, тай як добачив, що се чоловік розсудливий, то запросив єго на чарочку. Тому чоловікови при чарці, як то кажуть, „розв'язав ся язик“, він почав бавити поета міськими новинами, а далі сьпівав єму пісні [які в єго селі сьпівають ся, бо люди черновецькі часто походять родом з сїл], потому розповів єму свою біду [а чи-ж може бути бідний чоловік, щоби не мав якоїсь гриз та жури]. Тим способом знав поет не раз, що стало ся замітнішого в місті і тими відомостями бавив деколи своїх знайомих, котрі дивували ся, звідки Юрій те все знає, а вони хоч також живуть в Чернівцях, а того не знають. Деколи служили ті вісти поетови за темат до оповідань. Юрій укладав також пісні на основі таких народних сьпіванок.

Роман Закляницький.

Про сьвящеників на Буковині і про залюдненє Путилівщини. Що до низького образованя сьвящеників на Буковині, о котрім згадуєть п. В. Волянський і др Колесса в своїх замітках а взагледно в розвідці про Федьковича, то се правда, але воно було значно давнїше, а не за часів Федьковича, тим менше за — п. В. Волянського. Також се неперечний факт, що помешканя сьвящеників не ріжнили ся від помешкань заможнїших господарів; тільки що до згаданих помешкань в Пу-

тилівщині мущу подати слїдуюче спростованє: Ще більше-менше перед 50-ти роками була людність в Путилівщині невелика, проте на Путилівщину, котра тепер має більше як двацять парафій, не було більше як два або три сьвященики, котрі доїжджали до бідних капличок, а о помешканю для сьвященика не було ані гадки. В згаданих роках зачала побільшати ся людність на Буковині, особливо в Путилівщині, а то через наплив людей з Галичини, найбільше з причини рекрутації. В тих часах кожде Dominium, а взагледно кождий мандатор, котрий називав ся Dominical-Representant, мав з циркулу наказ, дати певний контингент, т. є. певне число рекрутів; тож мандатор казав хлопців лапати, з тих вибирав найздоровїших і відсилав до циркулу. Там брали тільки таке число хлопців, кілько на те Dominium було приписано; решта-ж хлопців вертали ся до дому „невізигировані“. Отже-ж тоді перед бранкою богато утікало і ховало ся по горах або по сусїдних селах, а як бранка скінчила ся, могли вже явно доміг вертати і були безпечні аж до другої бранки. Наколи котрий перебрив Черемош, то вже міг явно глумити ся тим, котрі єго хотїли ловити, бо там не мали права єго лапати, а хоч би мандатор і хотів собі завдати тої писанини, то було се злучене з великими труднощами. А зрештою нащо єму було того клопоту, коли він міг відставити пять разів більший контингент, як був приписаний. Тож богато парубків з „лецького боку“ пішли на Буковину і поженили ся, а знов иньші родичі з достастаючими дїтьми також попереходили до Буковини. Яке-ж популяція побільшила ся, тоді буковинський коненстор почав обсаджувати, парохії сьвящениками, а позаяк при тих церковцях не було помешкань для сьвящеників, мусїли парохіяни для них хлопські помешканя або наймати або купувати, заким побудовано нові резиденції. І так на пр. в Довгополі буковинським ще в році 1863. о. Оробко, котрий був семінарчик, мешкав майже в хлопській хаті, зачим скінчили нову, величаву резиденцію муровану. Так діяло ся і з иньшими парохіями. Тож се правда, що сьвященики мешкали в хлопських хатах, однакж „habitus non facit monachum“. Тоді вже були сьвященики семінаристами; межи ними були навіть здібні люди, як покійний Іван Ганіцький в Киселицях, Ейвілінг в Ростоках [котрий по Федь-

ковичу був шкільним інспектором], Попович в Сергіях, Григорій Кантемир в Дехтинцях, а тепер в Ростоках декан путилівського деканату, Оробко в Довгополі, Гімен в Коністині, Никорович в Сторонці, Юрій Ганіцький в Сергіях, всі самі честні люди. А таких „antiquae aeductionis“ вже тоді не було, лиш оповідали, що давнїше такі сьвященики були неучені, котрі від хлопів простих мало що ріжнили ся.

Іван Левіцький.

Сокільська гора. Як їде ся з Кутів до Тюдева, єсть кілька гір; межи ними є одна, котра називає ся „Овидова гора“. Далі в Тюдеві єсть також кілька гір, а за Тюдевом, як їде ся дорогою понад Черемош в гори, перша гора досить висока, похід котру дорогу їде, називає ся *Сокільська гора*. Похід ту гору їде Черемош дуже бистро і має нагін до Сокільської скали. З другого боку Черемоша, то єсть на буковинській стороні, нема при самім Черемоші жадної гори і ріка їде лагідно. В тім місці на середині Черемоша були великі камені і вода руча. Тож коли кержманич їхав з дарабою, мусів добре уважати, щоби не їхати в згаданім місці серединою Черемоша, тільки так кермувати, аби плив попри сам беріг буковинський, аж поки не мине Сокільської гори. Коли-ж кержманич не уважно їхав, або за слабо кермував і вїстав ся на середину Черемоша, то вже тоді бистрий пруд води в миг ока поніс дарабу під скалу Сокільської гори і вдарив нею о скалу та ушкодив дарабу, або цілком єї розбив, а часом і перевернув, так що під Сокільським найбільше було випадків смерті. Для того то Федькович в поезії „Сокільська княгиня“ описує, що кержманич, чуючи чудову пісню княгині, дивить ся д гори, а за дарабу забув і Черемош на скоках розбив дарабу. — Коли товариство німецьке „Goetz und Compagnie“ купило Путилівщину і Ясенів, зачали більш каменів в Черемоші динамітом розстрілювати, більше-менше в році 1870., як вони казали „um den Черемош flössbar zu machen“, отже також і під Сокільською горою полагодили, що тепер вже нема небезпечности як давнїше. Також і дорогу не раз вода зруйнувала під Сокільським, але тепер, як чую, в тім місці вимурували дорогу цементом, що вже не так легко вода єї забере. Черемош в тім місці є тепер упорядкований, що нема ані слїду давної небезпечности.

Іван Левіцький.

ДР ІВАН ГОРБАЧЕВСЬКИЙ.

[Портрет на 183 стор.].

Др Іван Горбачевський, публичний звичайний професор хемії лікарської в ц. к. чеській університеті в Празі, родив ся в с. Зарубинцях в Галичині р. 1854, скінчив науки гімназійні в Тернополі, потім записав ся на віділ медичний у Відні, де остаточно осягнув ступінь доктора всіх наук лікарських. Вроді то бив членом анітак

товариства „Січ“. Ще в часі студій на медичнім відділі почав займатися науковими працями, особливо з фаху хемії лікарської під проводом проф. дрів Шнайдера, Брікего і Людвіга. В 1875 р. іменовано єго демонстратором, а відтак асистентом в інституті проф. Людвіга на університеті у Відні. Від 1-ого жовтня 1883 р. покликано єго яко надзвичайного

професора лікарської хемії на ново отворений виділ медичний чеський в Празі. Дня 1-ого грудня 1884 р. іменовано його звичайним професором того предмету, котро то становивше займає до тепер. В шкільних роках 1889—90 і 1894—95 був деканом медичного факультету. Крім того був 5 літ членом ради санітарної королівства чеського. — Г членом кількох учених товариств.

З друкованих його праць наукових треба згадати про ось які: 1. Ueber den „Nervus Vestibuli“ (Pik 1875). 2. Ueber die durch Einwirkung von Salzsäure aus den Alumininoiden entstehenden Zersetzungsproducte. 1. (Horn, Haare, Glutin, Cornealsubstanz. Pik 1879). 3. Ueber das Verhalten des Elastius bei der Pepsiaeverdauung. (1882). 4. Synthese der Harnsäure. (1882). 5. Beiträge zur Lehre von der Uracmie. (1883). 6. Ueber künstliche Harnsäure und Mettylharnsäure (1885). 7. Neue Synthese des Kreatinins (1886). 8. Ueber die durch Einwirkung von Salzsäure aus den Allumininoiden entstehenden Zersetzungsproducte. II. Elastin (1885). 9. Ueber die volumetrische Stickstoffbestimmung im Horne und anderen Objecten des Thierkörpers (1886). 10. Z drom Францом Канера: Ueber den Einfluss von Glycerin, Fett und Zucker auf die Ausscheidung der Harnsäure beim Menschen (1886). 11. Weitere synthe-

tische Versuche über die Constitution der Harnsäure aus Bemerkungen über die Entstehung derselben im Thierkörper (1888). 12. Ueber eine neue Synthese und Constitution der Harnsäure (1887). 13. Untersuchungen über die Entstehung der Harnsäure im Säugethierorganismus (1889). 14. Beiträge zur Kenntniss der Bildung der Harnsäure und der Xanthinbasen, sowie der Entstehung der Leucocytosen im Säugethierorganismus (1891). 15. Zur Theorie der Harnsäurebildung (Wiesbaden, 1892 p. Verlag von I. Bergmann). 16. Zur Kenntniss der Nucleinwirkung („Allgemeine Wiener medicinische Zeitung“ 1892). 17. Bemerkungen zum Vortrage des Herrn Albr. Kossel „Ueber Nucleinsäure“. (DuBois-Reymond's Archiv 1893). 18. Analyse zweier seltener Harnsteine i 19. Ueber die Trennung der Harnsäure von den Xanthinbasen (1894). Повисли праці були друковані, а саме згадані під 1, 2, 4, 6, 8, 10 і 11—14 в „Sitzungsbericht der kaiserl. Academie der Wissenschaften“, — під 3, 18 і 19 в „Zeitschrift für physiologische Chemie“, — а під 5, 7 і 9 в „Medicinische Jahrbücher“.

По іменовану професором публікував др Г—кий свої праці також в мові чеській в часописах: Chemické listy a Casopis českých lékařů. Яко член ради санітарної подав яких 100 рефератів в справах гігієнічних.

Х Р О Н І К А.

* Загальні збори Наук. тов. ім. Шевченка відбулись у Львові дня 4 п. ст. червня с. р. о год. 3 з полудня в приміщенні „Руської Бесіди“ рынок ч. 10. На порядку деннім: 1. Справоздане з діяльності Виділу і секцій. 2. Справоздане адміністраційне. 3. Внесення контрольної комісії. 4. Вибір Виділу і контрольної комісії. 5. Зміна статутів товариства. 6. Внесення Виділу.

* З слідуєчим Числом „Зорі“ почнемо друкувати оригінальну повість знаменитого нашого письменника Івана Нечуя Левицького під заг. „Не той став“.

* „Буковина“ подавши силіветку велими талановитої нашої писательки Ольги Кобилянської, написаної редактором Ос. Маковеем, почала у фелетоні друкувати оригінальну повість її під заг. „Царівна“.

* В Харкові вийшов 3-тій том „Складки“ під редакцією К. Білозвського. Сей альманах видав Левко Григорів на спомин пок. дра В. С. Александрова. Обіймає він 272 стор. 8^о і відбитий на дуже гарнім папері з красною вністкою на заголовній картці. До збірки додав видавець два чудово вистачені портрети В. Александрова, з тих оден в уборі дівизійного лікаря, а другий в національнім українським костюмі, — і посмертний его стихотвір „Моя могила“ з музикою М. Лисенка.

* Кінчить ся друкування у Відні 3-тя і остатня частина „Німецького учебника для шкіл руських“, уложеного за Ротом інспектором Ом. Поповичем.

* Міністерство просвіти у Відні апробувало „III. руску Читанку для 5. і 6. року шкіл народних“, уложену інсп. Ом. Поповичем і поручило її сейчас видрукувати, так що з початком нового року шкільного буде вже в руках школярів. „Руської Граматики“ часть третю для 5. і 6. року науки предложив той сам автор до апробати і є надія, що й вона вийде ще паче перед початком нового року шкільного.

* „Буковина“ довідует ся, що православні учебники релігійні, призначені для буквинських шкіл народних і середніх, вийдуть небагом в зрозумілій мові руській [досі були друковані „язичем“], на що червононька правосл. консисторія вікши по довгих заходах вже згодила ся.

* Комісія археографічна Наук. тов. ім. Шевченка ухвалила в однім з томів „Памяток українсько-русської мови і літератури“ перекладати видане „Енеїди“ Котляревського 1798 р. і зведений текст її з різних видань.

Крім сего приняла план видани збірника актів про Львів і Галичину під час Хмельницького. **Василь Лукич.**

БІБЛІОГРАФІЯ.

Подає Василь Лукич.

а) книжкни.

Записки Наукового Товариства імені Шевченка і т. и. Рік V. [Р. 1896, кн. III]. Том XI. — У Львові, 1896 р. 1—62+1—18+1—18+1—10+1—66+1—5 стор. 8^о. Ціна 1 згр.

Зміст: 1. Т. Шевченко на першому засланні [1847—1850], критично-біографічний нарис, нап. О. Кониський. 2. Кілька київських документів XV і XVI в., подав М. Грушевський. 3. Матеріали до фізичної термінології, часть I. Механіка, зладив Волод. Левицький. 4. Miscellanea: Дозвіл кор. Жигмонта митнику Петрашку на передачу с. Крогуляця камівецькому наміснику Григорію 1500 р., под. М. Грушевський; Вірші Степана Шенедія, под. др. І. Франко; Два документи до р. 1809, под. Н. Вахнянин. 5. Наукова хроніка: Розвідки дра Раймунда Фридриха Кайндля з етографії руської, нап. М. Кордуба. 6. Бібліографія [рецензії і справозданні] 3 Товариства.

Байки Леоніда Галбова. Видає Олександр Галбів. — У Чернівцях, 1895 р. [вийш. в цвітні 1896 р.] Друкарня „Губернського Земства“. — IV+172+II+2 нен. стор. 16^о. Ціна 15 коп.

Зміст: Передмова. — Б. Г. Байки: 1. Бджола і Мухи. 2. Білочка. 3. Буда і Василик. 4. Білина. 5. Вареники. 6. Ведмедик. 7. Ведмідь-пасічник. 8. Березилка Дівчина. 9. Вівар. 10. Віви і Собаки. 11. Вовк та Зазула. 12. Вовк і Віварі. 13. Вовк і Кіт. 14. Вовк та Мишеня. 15. Вовк та Ягня. 16. Гадюка і Ягня. 17. Горлина й Горобень. 18. Горшки. 19. Громада. 20. Гуси. 21. Два куми. 22. Деревце. 23. Дідок і Вітрики. 24. Дуб і Лозина. 25. Дюковина. 26. Жаба й Віл. 27. Жвавий Хлопчик. 28. Жук і Бджола. 29. Зузуля й Горлина. 30. Камінь та Черв'як. 31. Квіти. 32. Кіт і Баба. 33. Коник-стрибунець. 34. Кундель. 35. Купець та Мінці. 36. Ластівка й Шуліка. 37. Лев-дідуган. 38. Лев та Вовк. 39. Лев та Миша. 40. Лев на облаті. 41. Лисиця-жаліниця. 42. Лисиця й Осел. 43. Лисиця й Ховерх. 44. Ляці. 45. Мандрівка. 46. Мірошник. 47. Муха й Бджола. 48. Мужик та Лисиця. 49. Музики. 50. Миша та Пацюк. 51. Мишача рада. 52. На току. 53. Орачі і Муха. 54. Охрімська свита. 55. Палиця й Книш. 56. Пена. 57. Перекотиполе. 58. Півень та Перлянка.

59. Прохожі та Собаки. 60. Скороботячка. 61. Снігур та Синичка. 62. Собака й Кінь. 63. Соломий Дід. 64. Сніпаки. 65. Старець. 66. Сила. 67. Синиця. 68. Танці. 69. Тінь і Хлопчик. 70. Горбана. 71. Травдажиль і Синиця. 72. Тросженець. 73. Троянда. 74. Фіялка і Буря. 75. Хазяйка і Челядник. 76. Хазяїн і Шкапа. 77. Хлопчик і Гадюка. 78. Хмара. 79. Хмелина і Лопух. 80. Цікавий. 81. Цулик. 82. Цяцькований Осел. 83. Шелестуни. 84. Шпак. 85. Щука. 86. Щука й Кіт. 87. Ягня. 88. Яска.

Писання Трохима Зінківського. Зредактував Василь Чайченко. Книга друга. Друковано під доглядом К. Паньковського. — У Львові, 1896 р. 4 нен. + IV + 324 стор. 8^о. Ц. 1 згр.

Зміст: До читача. Національне питання в Росії. Т. Шевченко в світі європейської критики. Молода Україна, її становлення і шлях. Штудя українська раціоналістична сента. Фіхте старший. Допис до „Зорі“. З Харківщини. Про переклад „Одисей“ П. Байди. Бібліографічний показник писанням Зінківського.

б) періодичні видання.

Діло [1896 р. Ч-ла 1—100]. **Белетристика:** Гі де Мопасана—II П-ого — Монако [2]. Міксата-Юрія Квіта — Марта Тімарова [14]. Т. Веллани — Для хорого Феде [25]. Бузьки [88] і Галицький вїт [97]. Романа Селели — Сонні мрії [29]. Ф. Достоевського—Т. В. — Честний зодій [40—42]. Богд. Лежко — Настя [44, 46 і 47]. Візьми Соколову — Любков [80, 83 і 85]. **Поезія** Б. Лепкого — В світ за очі [3]. **Фелетони:** Кіндрата — Лихо та й годі [23]. Кіндрата не Шиндого але Вуцного — Яка то в світі буває морокка [68 і 69]. Підгірнява — Сучасна літопись [94]. **Промова** Михайла Грушевського на вечерницях Т. Шевченка у Львові [52]. **Спомини і подорожі:** Дра А. Чайківського — Серенада в наवेशера сьв. Войцеха [28] і Моя перша любов [31]. Дра Я. Невестюка — Під московським караулом [34, 35 і 37]. Ярослав. Окуневського — Спомини з Греції: 1. Атеїні [70—72]. 2. Сира [73]. 3. Самос [74]. На червонім морі [88]. Аден [89 і 91]. Спомини з Туреччини: 1. Смирна [95 і 96]. 2. Чезме [98]. 3. Бейрут [99 і 100]. **Розвідки наукові:** А. Т-ого — Сильвестер і Писиф Сембротавіч [4 і 5]. Волод. Шухевича — Лучі Рентгена [53]. Пасхальна вірша [66]. Петро Ів. Ніщинський [92].

ПЕРЕПИСА РЕДАНЦІЙ.

Вп. Г. К. Все одержали. Дещо надрукуємо, а решту передамо иншим редакціям. **Вп. Ольга Кобилянська.** Вислали відповідь. **Вп. Новоставець.** З слідуєчим н-ром. **Вп. В. Щурат.** Лист вислали.

ПЕРЕДПЛАТА ПЛАТНА З ГОРИ ВНОСИТЬ: З додатком „Словар російсько-український“: на цілий рік 8 згр., [для заграниці 16 рублів або 32 марок]. — Без „Словаря“: на цілий рік 6 згр., [для заграниці 12 рублів або 24 марок], на пів року 3 згр., на чверть року 1 згр. 50 коп. Одно Ч-о коштує 30 коп.

Редатор части літературно-наукової: **Василь Лукич.**

За редакцію відповідає: **Кость Паньковський.**

Видає Наукове Товариство ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського.